

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนนทบุรี ” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 2.1.1 ความหมายของประสิทธิผล
 - 2.1.2 แนวทางในการประเมินประสิทธิผลของการจัดการศึกษาปฐมวัย
 - 2.1.3 การบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 2.1.4 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน
 - 2.1.5 เกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 2.2.1 นโยบายและแผนการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 2.2.2 การส่งเสริมสนับสนุนของผู้บริหาร
 - 2.2.3 ภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - 2.2.4 การจัดกิจกรรมพัฒนาเด็ก
 - 2.2.5 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน
- 2.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดนนทบุรี
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

2.1 แนวคิดทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.1.1 ความหมายของประสิทธิผล

ฮอย และ มิสเกล (Hoy and Miskel, 1991) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา หมายถึง การที่ผู้บริหารการศึกษาสามารถใช้ภาวะผู้นำเป็นจุดศูนย์กลางในการจัดการศึกษา ทำให้ครู และนักเรียนเกิดความพึงพอใจ ส่งผลให้การดำเนินงานของโรงเรียนมีประสิทธิผลสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ส่วนประสิทธิภาพการจัดการศึกษา หมายถึง การที่ผู้นำทางการศึกษาสามารถ บริหารจัดการภายในโรงเรียน โดยอาศัยหลัก 4 ประการ คือ การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุ เป้าหมาย (Goal Achievement) การบูรณาการ (Integration) และการคงสภาพความสมบูรณ์ของระบบ ค่านิยม (Latency) จนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

กานดา ตันตพันธ์ (2545 , น.15) ก็ได้กล่าวถึงประสิทธิผลในการจัดการศึกษาของ โรงเรียนไว้ว่า ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้บรรลุ เป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนด และมีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

กำธร ปุณณวัฒน์กุล (2550 , น.55) กล่าวว่า ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา หมายถึง ผลของความร่วมมือของผู้บริหาร คณะครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ ร่วมกันตามภารกิจ จนบรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา คณะครูพึงพอใจกับ ผลผลิตและการปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา

ดวงสมพร สาราญเจริญ (2552 , น. 55) สรุปถึงความหมายของประสิทธิผลว่า หมายถึง ผลสำเร็จของสถานศึกษาที่สามารถดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้โดยการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจและ ยอมรับ ทั้งนี้เกิดจากประสิทธิภาพของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถใช้ความรู้ความสามารถและ ประสบการณ์ในการบริหารเพื่อ โน้มน้าวให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติงานให้เกิดผลตามเป้าหมายที่วาง ไว้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1.2 แนวทางในการประเมินประสิทธิผลของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาจัดหลักการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมตามความเป็นอยู่ จริงของเด็ก โดยมีผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นผู้เชื่อมโยงองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่เด็กทั้งยังเปิดโอกาสให้เด็กได้ พัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยผ่านการเล่นซึ่งเป็นพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กและผ่านกิจกรรมที่ เหมาะสมกับวัยเด็กเล็ก โดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีของการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ต่างๆ ในการ เรียนรู้ที่สามารถดำรงในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ และมีความสุขซึ่งต้อง ได้รับการประสาน

ความร่วมมือจากครอบครัวชุมชน และสถานศึกษาแนวทางดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่การจัดการศึกษาปฐมวัยดังนี้

2.1.2.1 การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม สติปัญญา และลักษณะนิสัย โดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับซึ่งต้องเป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ

2.1.2.2 การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งควรอยู่ในสภาพแวดล้อมด้วยธรรมชาติ ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของเด็ก ทั้งภายในและภายนอก ห้องเรียนต้องสะอาดปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลาย มีโอกาสออกกำลังกาย และพักผ่อนมีสื่อที่มาจากธรรมชาติและวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองสภาพแวดล้อมใกล้ตัว และโลกที่เด็กอยู่รวมทั้งการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

2.1.2.3 การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งครูผู้ดูแลเด็กต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้ หรือสั่งให้เด็กทำ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยที่ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องยอมรับเห็นคุณค่ารู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบ เพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ ได้เหมาะสม นอกจากนี้ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องรู้จักพัฒนาตนเองปรับปรุงการใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็ก

2.1.2.4 การบูรณาการการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการ ที่ว่าหนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะ และหลายประสบการณ์สำคัญ จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็กควรวางแผนการจัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลาย กิจกรรมหลากหลายทักษะหลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัย

2.1.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้ดูแลเด็กและครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเติบโตขึ้นมา ครูผู้ดูแลเด็ก พ่อ แม่ และผู้ปกครองเด็ก ต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการพัฒนาตามหลักการจัดหลักสูตรให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน (กระทรวงมหาดไทย, 2545, น.7 - 10)

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย จัดทำขึ้น โดยยึดหลักการการจัดการศึกษาปฐมวัยดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมการพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญาโดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับ ต้องมีความหมายกับตัวเด็ก เป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษได้พัฒนา รวมทั้งยอมรับในวัฒนธรรมและภาษาของเด็ก พัฒนาเด็กให้รู้สึกเป็นสุขในปัจจุบันมิใช่เพียงเพื่อเตรียมเด็กสำหรับอนาคตข้างหน้าเท่านั้น
2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้อยู่ในที่ที่สะอาดปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีโอกาสออกกำลังกาย และพักผ่อน มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลายเหมาะสมกับวัย ให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่นเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง และโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ดังนั้นสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนจึงเป็นเสมือนหนึ่งสังคมที่มีคุณค่าสำหรับเด็กแต่ละคนจะเรียนรู้ และสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในสังคม เห็นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษากับเด็กปฐมวัย
3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ผู้สอนมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมาก ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้ หรือสั่งให้เด็กทำ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ การเรียนรู้ของเด็กที่ผู้สอน และเด็กมีส่วนร่วมที่จะริเริ่มทั้ง2ฝ่าย โดยผู้สอนจะเป็นผู้สนับสนุน ชี้แนะและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก ส่วนเด็กเป็นผู้ลงมือกระทำ เรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง ดังนั้นผู้สอนจะต้องยอมรับ เห็นคุณค่า รู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบก่อน เพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ผู้สอนต้องรู้จักพัฒนาตนเองปรับปรุงใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมต่างๆให้เหมาะสมกับเด็ก
4. การบูรณาการการเรียนรู้การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย ยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะ และหลายประสบการณ์สำคัญ ดังนั้นเป็นหน้าที่ของผู้สอนจะต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญ อย่างเหมาะสม สมกับวัยและพัฒนาการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้
5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินเด็กระดับปฐมวัยยึดวิธีการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ ผู้สอนจะต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตน และพัฒนาการการเรียนรู้

ของเด็ก ว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการ จากข้อมูลเชิงบรรยาย จากการรวบรวมผลงาน การแสดงออกในสภาพที่เป็นจริง ข้อมูลจากครอบครัว ของเด็ก ตลอดจนการที่เด็กประเมินตนเอง หรือผลงาน สามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการจะช่วยผู้สอนในการวางแผนการจัดกิจกรรม ซึ่งให้เห็นความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน ใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครองเด็ก และขณะเดียวกันยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้กับเด็กในวัยนี้ได้อีกด้วย

6. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน

ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมา ผู้สอน พ่อแม่ และผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กต้องยอมรับและร่วมมือกัน รับผิดชอบ หรือถือเป็นหุ้นส่วนที่จะต้องช่วยกันพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน ดังนั้น ผู้สอนจึงมิใช่จะแลกเปลี่ยนความรู้กับพ่อแม่ผู้ปกครอง เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเท่านั้น แต่จะต้องให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย ทั้งนี้มีได้หมายความว่าให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นผู้กำหนด เนื้อหาหลักสูตรตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงหลักการจัดที่เหมาะสมกับวัยเด็ก

จากแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยที่สำคัญเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กที่มีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ ยึดให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเอง ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมบูรณาการให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน โดยถือว่าการเล่น อย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก และแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และสังคมที่แวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การประเมินประสิทธิผลของการจัดการศึกษาปฐมวัย สามารถประเมินได้หลายหลายวิธี หรือจะประเมินผลการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ก็ได้เช่นกัน แต่ในการศึกษารั้วนี้ผู้วิจัยได้ กำหนดการประเมินผลการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ การบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กพัฒนาการของผู้เรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ซึ่งในแต่ละด้านมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

การบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดอยู่กับหน่วยงานหลายส่วน ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศาสนา กรมอนามัย กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีจุดประสงค์ในการก่อตั้งศูนย์ เด็กเล็กแตกต่างกันไป แต่โดยหลักใหญ่แล้ว ก็เพื่อเป็นสถานที่สำหรับการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนเพิ่ม โอกาสให้เด็กได้รับความพร้อม มีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่าง

เหมาะสมตามวัย เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ไม่มีผู้เลี้ยงดูลูกในช่วงกลางวัน (สำนักส่งเสริมสุขภาพ, 2544 , น.2-3 อ้างถึงในสุนรี ศรีผดุง, 2550 , น.15) ต่อมาแนวคิดในการถ่ายโอนอำนาจสู่ประชาชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหารบุคคล การเงิน และการคลัง มีอำนาจหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะรัฐบาลมีหน้าที่กำกับดูแล เท่าที่จำเป็นภายในกรอบขอบเขตกฎหมาย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2542 ตามมาตรา 16 ได้บัญญัติให้อำนาจและหน้าที่แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทรับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งการจัดการศึกษาให้เด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์เด็กเล็กที่สังกัดอยู่ตามภาคส่วนต่าง ๆ จึงได้มีการถ่ายโอนภารกิจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในการจัดการศึกษาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยกำหนดให้เด็กปฐมวัยได้รับการส่งเสริมพัฒนาการ และเตรียมความพร้อมทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และลักษณะนิสัยให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เต็มตามศักยภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย และมีความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้กำหนดวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาปฐมวัย ดังนี้ เด็กทุกคน มีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดู หรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาศึกษาเด็กปฐมวัยเพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาศักยภาพตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล และเต็มตามศักยภาพ ดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษานี้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึง ความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ และมีความสุข

5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก
แนวทางดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่การจัดการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็กโดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา

และลักษณะนิสัย โดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับ ซึ่งต้องเป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งควรอยู่ในสภาพที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ต้องมีความสะอาด ปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลาย มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อที่มาจากธรรมชาติและวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัย ให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง สภาพแวดล้อมใกล้ตัว และโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งครูผู้ดูแลเด็กต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกโดยที่ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องยอมรับ เห็นคุณค่า รู้จัก และเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบ เพื่อจะได้วางแผน สร้างสภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ ได้เหมาะสม นอกจากนี้ ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องรู้จักพัฒนาตนเอง ปรับปรุงการใช้เทคนิค การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็ก

4. การบูรณาการการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิด เด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะ และหลายประสบการณ์สำคัญ จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็กควรวางแผนการจัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญ อย่างเหมาะสมกับวัย

5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กควรสังเกต และประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้รับบรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกต สามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ซึ่งจะช่วยครูผู้ดูแลเด็กในการวางแผนการจัดกิจกรรม ซึ่งให้เห็นพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล ความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน และยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

6. ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้ดูแลเด็กและครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเติบโตขึ้นมา ครูผู้ดูแลเด็ก พ่อแม่ และ ผู้ปกครองเด็ก ต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความเข้าใจพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก ต้องยอมรับและร่วมมือกัน รับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการพัฒนาตามหลักการจัดหลักสูตรให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน พัฒนาการของผู้เรียน

ความหมายของพัฒนาการ

สุชา จันทรเฒ (2542, น.12) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง การเจริญเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของร่างกาย รวมถึงหน้าที่การงานของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายหรือการจัด

ระเบียบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ให้มีความเพิ่มพูนขึ้นทางด้านขนาด และให้มีหน้าที่ทำงานแตกต่างกัน ซึ่งหน้าที่ของอวัยวะเหล่านี้มีความสลับซับซ้อนให้ทำงานร่วมประสานสัมพันธ์กัน ให้มีความสามารถ ประสิทธิภาพ จนถึงระดับวุฒิภาวะสูงสุด การเปลี่ยนแปลงยังรวมถึงการเรียนรู้ และมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า การรอกงามอีกด้วย

สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2545 , น.27) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาด้านการทำหน้าที่ และวุฒิภาวะของอวัยวะระบบต่าง ๆ ในด้านโครงสร้าง การจัดระเบียบส่วนต่าง ๆ ของร่างกายรวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกมีลักษณะและทิศทางที่แน่นอนสัมพันธ์กับเวลา ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างดี มีประสิทธิภาพ ทำสิ่งที่ยากสลับซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนเป็นการเพิ่มทักษะใหม่ๆ

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2547) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการไว้ว่า พัฒนาการเป็นลำดับขั้นซึ่งเด็กประสบผลสำเร็จ มีพัฒนาการ มีวุฒิภาวะกล่าวคือ เมื่อเด็กนำพลังภายนอกที่ได้มาจากสิ่งแวดล้อมมาเชื่อมโยงกับพลังภายในคือ วุฒิภาวะจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการ

ขอบข่ายของพัฒนาการเด็กปฐมวัย

พัฒนาการด้านต่างๆของเด็กปฐมวัย ได้แก่ พัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ พัฒนาการด้านสังคม และพัฒนาการด้านสติปัญญา ซึ่งพัฒนาการด้านต่างๆของเด็กนั้น ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย

เด็กปฐมวัยจะอยู่ในช่วงอายุประมาณ 3 – 6 ขวบเด็กในวัยนี้มีอัตราพัฒนาการด้านร่างกายช้ากว่าตอนอยู่ในวัยทารก และเนื่องจากส่วนต่างๆของร่างกายมีอัตราพัฒนาการแตกต่างกัน โดยเด็กวัยนี้จะมีความก้าวหน้าเกี่ยวกับพัฒนาการการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกายได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นความมุ่งมั่นในวัยทารกจะหายไปการเติบโตทางสัดส่วนจะเกิดขึ้นอย่างช้าๆตามลำดับ การพัฒนาด้านร่างกายให้ได้ผลดีนั้น เด็กวัยนี้ควรได้วิ่งเล่นออกกำลังกายอย่างเพียงพอ เพื่อช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ ส่วนกล้ามเนื้อมัดเล็กเด็กควรได้รับการส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ต้องใช้มือหยิบจับ เช่น เล่นต่อไม้บล็อก ปั้นดินน้ำมัน วาดรูป แปรงฟัน ช่วยทำงานบ้านง่าย ๆ เป็นต้น

วัฒนา ปุญญฤทธิ์ (2553 น. 97) ได้สรุปขอบเขตการพัฒนาด้านร่างกายนั้นครอบคลุมใน 3 เรื่อง คือ ลักษณะการพัฒนาของกล้ามเนื้อใหญ่ (Gross-motor) กล้ามเนื้อเล็ก (Fine-motor) และประสาทสัมผัส-การเคลื่อนไหว (Perceptual-motor)

1. ลักษณะการพัฒนาของกล้ามเนื้อใหญ่ (Gross-motor Development) เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของร่างกาย ที่แสดงถึงความสามารถในการทำงานของกล้ามเนื้อใหญ่กลุ่มต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมของการทำงานโดยใช้ลำตัว แขน ขา ในการตีบ คลาน กลิ้ง ยืน เดิน วิ่ง

กระโดด ขว้าง ปา โยน ฯลฯ ซึ่งการเคลื่อนไหวนี้จะครอบคลุมถึงคุณภาพของพฤติกรรมด้วย ซึ่งได้แก่ การทำงานอย่างคล่องแคล่ว ความเร็ว ความว่องไว ความสมดุล ความแข็งแรง ความทนทาน ของ การใช้กล้ามเนื้อในการทำงาน

2. ลักษณะการพัฒนาของกล้ามเนื้อ (Fine-motor Development) เป็นการแสดง พฤติกรรมเกี่ยวกับการทำงานของร่างกาย ที่แสดงถึงความสามารถของกล้ามเนื้อเล็ก เช่น กล้ามเนื้อ ของใบหน้า มือ นิ้ว เข้า เท้า เป็นต้น ทั้งนี้จะครอบคลุมถึงความชำนาญ ความคล่องแคล่ว แม่นยำ มั่นคง ของการทำงานของอวัยวะ พฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ เช่น การใช้มือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ใน ชีวิตประจำวัน หรือการเล่นกับของเล่นต่าง ๆ ที่เรียกโดยรวมว่า เป็นทักษะการช่วยเหลือตนเอง นอกจากนี้ยังสามารถสังเกตจากการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการวาด การเขียน การตัด การพับ และ กิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความสามารถในการปฏิบัติต่างออกไปในอายุต่าง ๆ

3. ลักษณะการพัฒนาของประสาทสัมผัส-การเคลื่อนไหว (Perceptual-motor Development) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่เกิดจากการทำงานประสานสัมพันธ์กันของอวัยวะกับการ เคลื่อนไหวของร่างกาย ซึ่งเป็นผลที่มาจากการทำงานที่อวัยวะรับสัมผัสได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ เกิดการ รับรู้ข้อมูลและตอบสนองโดยการเคลื่อนไหวร่างกาย การพัฒนาของประสาทสัมผัสการเคลื่อนไหว จึงเป็นการทำงานของระบบสมองกับร่างกายที่ทำงานสัมพันธ์กัน ทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวจะปรากฏ ในระยะสัปดาห์แรกหลังจากคลอด จากนั้นจะค่อย ๆ พัฒนาเป็นลำดับตามระดับวุฒิภาวะและ ประสบการณ์ที่เด็กได้รับ การพัฒนาของประสาทสัมผัส การเคลื่อนไหว ของเด็กปฐมวัยจะเกี่ยวข้อง กับการตระหนักรู้ด้านมิติสัมพันธ์ (Body-awareness or spatial awareness) เป็นการศึกษาที่มีความคิด ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายหรือส่วนต่างๆ ของร่างกายของตนกับวัตถุและสิ่งต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้ดังกล่าวทำให้เด็กมีการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ที่เกิดจาก ประสาทสัมผัสรับรู้ข้อมูลจากสิ่งเร้า ซึ่งเป็นการทำงานที่ประสานสัมพันธ์กัน นำมาสู่การตอบสนอง โดยการเคลื่อนไหว ทั้งนี้การพัฒนาของประสาทสัมผัส การเคลื่อนไหวของเด็กปฐมวัย ต้องได้รับการ ฝึกฝน โดยให้เด็กได้รับประสบการณ์ที่ใช้ประสาทสัมผัสทางกายในการรับรู้ข้อมูล เพื่อเป็นพื้นฐาน ของการพัฒนาการด้านอื่น ๆ ต่อไป

สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2553, น.116) จัดแบ่งลักษณะพัฒนาการทางร่างกายไว้ 2 ส่วนดังนี้

1. กล้ามเนื้อใหญ่ เด็กวัยก่อนประถมศึกษาจะมีอัตราการพัฒนาเป็นไปตามวัย เช่น เด็กอายุ 4 ปี จะสามารถเดินลงบันไดแบบสลับเท้าได้ดีกว่าเด็กอายุ 3 ปี หรือในการกระโดด เด็กอายุ 3 ปี จะกระโดดสองเท้าพร้อมกัน ครั้นอายุ 4 ปี จะสามารถกระโดดด้วยเท้าข้างเดียวและจะกระโดด สลับเท้าได้ เมื่ออายุ 5 ปี เป็นต้นไป

2. กล้ามเนื้อเล็ก โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมือจะพัฒนาอย่างมากเช่นกัน ในการวาดภาพตามแบบ เด็กจะวาดรูปวงกลมได้ที่อายุ 3 ขวบ วาดรูปสี่เหลี่ยมได้ที่อายุ 4 ขวบ และวาดรูปสามเหลี่ยมได้ที่อายุ 5 ขวบ เป็นต้น

การจะพัฒนาด้านร่างกายให้ได้ผลดีนั้น เด็กวัยนี้ควรได้วิ่งเล่นออกกำลังกายอย่างเพียงพอ เพื่อช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ ส่วนกล้ามเนื้อเล็ก ควรส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ต้องใช้มือหยิบจับ เช่น เล่นต่อไม้บล็อก ปั้นดินน้ำมัน วาดรูป แปรงฟัน ช่วยทำงานบ้านง่าย ๆ เป็นต้น

2. พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ

พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ หมายถึง พัฒนาการที่มีรากฐานมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ในช่วงแรกเริ่มของชีวิต เด็กเล็ก ๆ จะแสดงออกทางอารมณ์อย่างทันทีและเปิดเผย โดยแสดงพฤติกรรมตามความรู้สึกโดยตรงไปตรงมา บังคับที่ทำให้เด็กเกิดอารมณ์ต่าง ๆ นั้น เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก และทำให้เด็กแต่ละคนมีอารมณ์ผันผวนและซับซ้อนแตกต่างกัน การจัดประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่ดีสามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการรับรู้ความรู้สึกของตนเองไปสู่การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เปิดเผยมุ่งการควบคุมอารมณ์ของตนเองได้

วาโร เฟ็งสวัตตี (2547, น.50) กล่าวถึงพัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจของเด็กปฐมวัย ว่า เด็กวัยนี้มักจะเป็นคนเจ้าอารมณ์หงุดหงิดและโกรธง่าย โมโหร้ายโดยปราศจากเหตุผล มักจะแสดงอาการขัดขืนและดื้อดึงต่อพ่อแม่เสมอ เป็นวัยที่เรียกว่าชอบปฏิเสธ ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์เรียกว่า Negative Stage เมื่อเด็กคบหาสมาคมกับเพื่อนๆ อารมณ์ดังกล่าวจะค่อยๆ หายไป ซึ่งสรุปพัฒนาการได้ดังนี้

1. ความโกรธ อารมณ์โกรธของเด็กวัยนี้มักเกิดขึ้นได้ง่ายเนื่องจากมีสิ่งเร้าหลายประการเข้ามาเร้าให้เด็กโกรธ เช่น ถูกขัดใจเรื่องของการเล่นตุ๊กตารังแก
2. อารมณ์กลัว เนื่องจากเด็กวัยนี้มีสติปัญญาพัฒนาขึ้นทำในหวาดกลัวสิ่งต่างๆ มากกว่าเด็กวัยเด็กเล็ก เพราะมองเห็นอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้กับตน
3. ความอิจฉาริษยา ความอิจฉาริษยาของเด็กวัยนี้เกิดขึ้นเนื่องจากพ่อแม่พี่น้องหรือคนเลี้ยงหันไปสนใจและเอาใจใส่น้องเล็กมากกว่าตน
4. ความอยากรู้อยากเห็น เด็กวัยนี้มีความอยากรู้อยากเห็นและจะสงสัยสิ่งต่างๆ อย่างไม่รู้จักสิ้น โดยเฉพาะเมื่ออายุประมาณ 6 ปีเด็กจะถามมากที่สุด
5. ความรัก ความรักของเด็กวัยนี้จะเกิดขึ้นกับตัวเด็กก่อน คือรักตนเองก่อนและต่อมามีจิตใจรักผู้อื่น ในเด็กอายุ 5 ปีนั้น มารดาจะกลายเป็นศูนย์กลางของชีวิตในโลกของเด็ก เด็ก

จะชอบอยู่กับลูกๆแม่ ติดตามแม่ไปทุกหนทุกแห่ง แต่พออายุ 6 ปีเด็กจะหันมาชื่นชมและนิยมน้อยกว่าแม่

สมชาย อมะรักษ์ (2542, น.32) กล่าวถึงลักษณะพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

อายุ 3 - 4 ปี อารมณ์ค่อนข้างหงุดหงิด โมโหง่าย ร้องไห้เก่ง พอใจคนที่ตามใจและชอบคำชม

อายุ 4 - 5 ปี ก่อนข้างคือก้าวร้าวชอบทำทนายผู้ใหญ่

อายุ 5 - 6 ปี อย่ง่ายชอบทำอะไรให้คนอื่นพอใจและชมเชย

ดังนั้นลักษณะพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของเด็กที่ค่อยๆพัฒนาอารมณ์ต่างๆเพิ่มขึ้น บางอารมณ์จะเกิดขึ้นรุนแรง และเกิดขึ้นถี่กว่าเมื่อยังเล็ก และลดลงเมื่อเด็กโตขึ้น ขณะที่บางอารมณ์เกิดขึ้นในลักษณะที่สลับกัน เช่นเด็กอายุ 5 - 6 ขวบจะมีพัฒนาการทางอารมณ์ ดังนี้ แสดงท่าทีไม่เห็นด้วยให้เห็นอยู่บ้าง ร้องโอดครวญเวลาสับสน หรือผิดหวัง กระตือรือร้นในบางเรื่อง ยังแสดงความอยากได้ในของของคนอื่นบางครั้งอาจจะเอาไปซ่อนหรือทำลายมันเสีย เวลาเครียดชอบดึงจมูก กัดเล็บ กระพริบตาถี่ๆ สิ้นหัว หรือทำเสียงครีๆในคอ คุณนิ้วหัวแม่มือก่อนนอน หรือเวลาเหน็ดเหนื่อยถ้ามีความเครียดจากการไปโรงเรียนจะแสดงออกด้วยการทิ้งเสื้อผ้า เคาแขนขาจนถลอก น้ำมูกไหล และสนใจเรื่องการเกิด การแต่งงาน การตาย

3. พัฒนาการทางด้านสังคม

พัฒนาการทางสังคม เป็นพัฒนาการการเรียนรู้ทางสังคมจากความรู้สึกลูกผูกพันใกล้ชิดภายในครอบครัว ที่ต้องการพึ่งพิงผู้อื่นไปสู่การพึ่งพาตนเอง และการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เด็กระดับก่อนประถมศึกษา มีความสามารถตามวัยที่จะช่วยเหลือตนเองได้ดี เด็กวัยนี้เริ่มพัฒนาความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง ชอบอิสระมีความมั่นใจในตนเอง สนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัวมากขึ้นและเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น แต่การแสดงพฤติกรรมทางสังคมในระยะแรกอาจมีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เพราะเด็กวัยนี้จะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง มีอารมณ์แปรปรวนง่ายๆ ยังไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ และยอมรับความคิดความรู้สึกของผู้อื่น แต่เมื่อเด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกันหรือผู้อื่นมากขึ้น อีกทั้งได้รับการปลูกฝังลักษณะพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคม เด็กย่อมสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นและเรียนรู้บทบาทของตนเองในสังคมได้ดียิ่งขึ้น

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547, น.129) กล่าวว่า เด็กเริ่มมีพัฒนาการทางสังคมมาตั้งแต่วัยทารก เมื่อแรกเกิดเด็กชอบสัมผัส มองตามเสียงคน ส่งเสียงอ้ออ ซึ่งเป็นพฤติกรรมเริ่มต้นของพัฒนาการทางสังคม การอุ้ม กอด จับ ของพ่อแม่เป็นการถ่ายทอดพฤติกรรมความรู้สึกวัฒนธรรม และสังคมให้แก่เด็กโดยลำดับ เด็กจะเรียนที่จะตอบสนองพฤติกรรมสัมผัสทั้งทางบวกและทางลบ

เพื่อให้ความเข้าใจด้วยกลไกการเรียนรู้ในสมองของเด็ก เรียกกระบวนการนี้ว่า การปรับตัวทางสังคม (Socialization) ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้พฤติกรรมต่างๆ 2 ระบบ คือ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นบวกหรือลบ จากการตอบสนองของพ่อแม่ เช่น การให้รางวัล การลงโทษ และการเรียนรู้จากการสังเกต แล้วเลียนแบบ รูปแบบพัฒนาการทางสังคมของเด็ก 3-6 ปีจึงเป็นดังนี้

อายุ 3-4 ปี เริ่มตระหนักในตนเอง เริ่มที่จะรู้หลักการเข้าหาผู้อื่น เริ่มตระหนักถึงความแตกต่างของเชื้อชาติ จริยธรรม และเพศ เข้าใจทิศทางและการปฏิบัติตามกฎ มีความรู้สึกต่อบ้านและครอบครัว แสดงการพึ่งตนเอง เล่นกับเพื่อน และเล่นร่วมกับเพื่อน รักการมีเพื่อนเล่น

อายุ 5-6 ปี แสดงถึงหลักการของบทบาทมีเพื่อนที่ดีที่สุด แต่เป็นช่วยสั้นๆ ทะเลาะกัน แต่โกรธสั้น เริ่มให้และรับ ใครที่จะร่วมประสบการณ์ในโรงเรียน เชื่อครูเป็นสำคัญ ต้องการเป็นที่หนึ่ง เริ่มแสดงความเป็นเจ้าของ แต่งตัวเองได้ เล่นเกมได้ เข้ากลุ่มได้

กรมวิชาการ (2546 ข, น.124) ได้สรุปลักษณะพัฒนาการด้านสังคมของเด็กปฐมวัย หมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น มีทักษะการปรับตัวในสังคม คือสามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตน ร่วมมือกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบ ความเป็นตัวของตัวเอง และรู้กาลเทศะสำหรับเด็ก ความหมายรวมถึงความสามารถในการช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นพัฒนาการด้านสังคมยังเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านจิตวิญญาณ คุณธรรม และเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านสติปัญญา ทำให้รู้จักแยกแยะความรับผิดชอบชั่วดี และความสามารถในการเลือกดำรงชีวิตในทางสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอีกด้วย

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

พัฒนาการด้านสติปัญญา เป็นพัฒนาการที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง เนื่องจากเด็กปฐมวัยจะอยู่ในขั้นความคิดในสิ่งที่เป็นามธรรม การคิดเชิงเหตุผล คิดแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ที่ผ่านการลงมือกระทำที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น เรียนรู้ธรรมชาติวัตถุจากการทำกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมสำรวจปฏิบัติทดลองการเรียนรู้ และแสดงความรู้สึกลูกผ่านสื่อวัสดุ ของเล่น และผลงานต่างๆ ซึ่งการอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ โดยเด็กได้พัฒนาทักษะการสังเกต การจำแนกเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นกระบวนการกระตุ้นให้เด็กใช้กระบวนการคิดมากกว่าเน้นความรู้ความจำ ดังนั้นวัยเด็กจะมีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เป็นไปตามลำดับขั้นตอนแตกต่างกัน เด็กที่อยู่ในวัยแรกเกิดจนถึงวัยเตาะแตะ เป็นช่วงวัยของการช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องอาศัยผู้ใหญ่คอยดูแล เลี้ยงดู ทะนุถนอม นับตั้งแต่ออกจากครรภ์มารดา มาสู่โลกกว้าง ต่อมาเริ่มมีพัฒนาการเกิดขึ้นตามลำดับ นอนคว่ำ คลาน นั่ง ยืน เดิน ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สังเกต ปรับตัว ดังนั้นถ้าได้รับการอบรม ดูแล เลี้ยงดู และจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับวัย จะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีศักยภาพในสังคมต่อไป

พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยนั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงตามวัยของเด็กแต่ละคนและมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541, น.79)

1. การเจริญเติบโตของสมองในช่วงปฐมวัย สมองมีการเปลี่ยนแปลงและโครงสร้างภายในสมอง มีการเพิ่มจำนวนและขนาดของเซลล์ประสาท และเซลล์ที่เลี้ยงที่ทำหน้าที่เลี้ยงเซลล์ประสาทก็มีขนาดใหญ่ขึ้น สมองส่วนหน้าทำหน้าที่ควบคุมความสามารถทางสติปัญญา ภาษาพูด และการประสานงานการเคลื่อนไหว สมองจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามอายุของเด็ก

สมองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สมองส่วนขวา และสมองส่วนซ้าย ซึ่งจะทำหน้าที่แตกต่างกัน โดยสมองส่วนขวาจะทำหน้าที่ควบคุมอวัยวะซีกซ้ายของร่างกาย และความสามารถอื่น เช่น การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การจดจำหน้าตา เป็นต้น ส่วนสมองซีกซ้ายจะควบคุมการทำงานของอวัยวะซีกขวาของร่างกายและความสามารถอื่น ๆ เช่น การคิดแบบมีเหตุผล การใช้ภาษา พูด เขียน อ่าน การคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น การทำงานของสมองทั้งสองส่วนนี้มีบทบาทเท่าเทียมกันและเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัย

2. ความสามารถทางการรู้คิด และความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถทางการรู้คิดเป็น ความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามหลักความเป็นจริง เด็กปฐมวัยมีความสามารถในการรับรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้มากขึ้น

พัฒนาการทางการรู้คิดของเด็กปฐมวัยนั้น อยู่ขั้นความคิดก่อนปฏิบัติการ แบ่งลักษณะการรู้คิดออกเป็น 2 ระยะ คือ ช่วงอายุ 2-4 ปี และช่วงอายุ 4-7 ปี ช่วงอายุ 2-4 ปี เด็กควรจะเริ่มพัฒนาการใช้ภาษาได้ดีขึ้นและเรียนรู้การใช้สัญลักษณ์ (ภาษา) หรือสัญญาณ (ท่าทาง) ในการสื่อความหมายเพิ่มมากขึ้น ความเข้าใจสิ่งต่างๆ ของเด็ก เกิดจากการเลียนแบบบุคคลและสภาพแวดล้อมใกล้ตัว ทำให้เกิดเป็นภาพในใจที่เด็กแสดงออกมา เด็กได้รับรู้ทางกายภาพได้มากกว่าการคิดรู้ด้วยตนเอง ในระยะนี้เด็กปฐมวัยไม่สามารถคิดอย่างมีเหตุผลหรือคิดแบบย้อนกลับได้ และยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง โดยเชื่อว่าความคิดของตนเองเป็นใหญ่ที่สุด ไม่เข้าใจความคิดของผู้อื่นที่อาจจะแตกต่างจากความคิดของตนเอง จนกระทั่งถึงช่วงอายุ 4-7 ปี เด็กจะเริ่มเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น รู้จักใช้สิ่งที่เป็นตัวแทน การสื่อความคิดภายในจากจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ ในช่วงปฐมวัยเป็นช่วงอายุที่เด็กอยากรู้อยากเห็น ช่างซักถาม มีลักษณะเด่นในเรื่องความสนใจ สำรวจตรวจสอบสิ่งรอบตัว ชอบเลียนแบบ คิดฝัน และจินตนาการสูง เด็กในวัยนี้มีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักคิดริเริ่ม ตลอดจนสามารถผสมผสานความคิดและประสบการณ์เรียนรู้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันทีละเล็กละน้อยบังเกิดเป็นความคิดที่กว้างขวางและซับซ้อนมากขึ้นตามวุฒิภาวะ การแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยมีหลายลักษณะ เช่น ความสามารถทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว จังหวะ และภาษา เป็นต้น อันนำไปสู่การทำความเข้าใจในความหมาย

ของสิ่งต่างๆ รอบตัวได้ดีขึ้น สามารถเชื่อมโยงภาพในใจและคาดการณ์บางอย่างล่วงหน้า จากประสบการณ์ซ้ำๆ ที่เกิดได้แม้ว่าเหตุผลจะยังไม่สมจริงสมจังนัก รู้จักแยกแยะประเภทและจัดหมวดหมู่สิ่งของเริ่มเข้าใจสภาพเดิมของสิ่งต่าง ๆ เมื่ออายุมากขึ้น เด็กจะเรียนรู้และสามารถทำความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุและผลตามหลักความเป็นจริงได้มากขึ้นที่ละเอียดละน้อยจนในที่สุดสามารถคิดด้วยเหตุผลที่ซับซ้อนมากขึ้น

3. ทักษะทางภาษา เด็กปฐมวัยสามารถพูดจาโต้ตอบถ่ายทอดความคิดของตนเองและทำความเข้าใจกับการสื่อความหมายของผู้อื่นได้ดีขึ้น โดยที่ความสามารถทางการรับรู้ และการรู้คิดของเด็กพัฒนามากขึ้น ตามสรรพภาพการทำงานของสมองและระบบประสาท ตลอดจนการเรียนรู้ของเด็กจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับในแต่ละวัย ความสามารถทางภาษาได้แก่ ทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน ของเด็กปฐมวัยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะและสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งการเรียนรู้ด้านภาษาของเด็กปฐมวัยต้องเน้นที่ภาษาพูด และการใช้ภาษาได้เหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ของเด็กต่อไป พัฒนาการทางภาษาประกอบด้วย การเรียนรู้ความหมายของคำใหม่ ๆ ความเข้าใจประโยคต่าง ๆ ที่ซับซ้อน ความสามารถในการสร้างประโยคซับซ้อน การขยายความสิ่งที่พูดเพื่อสื่อสารให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ และเหมาะสมกับสถานการณ์ที่กำลังพูด และการใช้ภาษาเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการเป็นต้น

4. พฤติกรรมการเรียนรู้และการปรับตัว เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการด้านการเล่นที่ซับซ้อนขึ้นตามการรู้คิดและวุฒิภาวะ อันส่งผลให้เด็กมีการพัฒนาความสามารถในการจำ การรู้คิด การใช้เหตุผล การตีความ จินตนาการ การอนุรักษ์ การจัดแยกประเภทสิ่งของ ความเข้าใจเกี่ยวกับจำนวนและการแก้ปัญหา เป็นต้น ตลอดจนประสบการณ์การเรียนรู้สภาพแวดล้อมรอบตัว ซึ่งกระบวนการนี้จะเป็นตัวบ่งชี้ว่าเด็กสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดีหรือไม่เพียงใด

ส่วนหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (2546 , น.32-35) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยไว้เป็น 3 ช่วงตามอายุของเด็กปฐมวัย คือ

เด็กอายุ 3 ปี มีพัฒนาการทางสติปัญญา คือ สามารถ สำรวจสิ่งต่างๆ ที่เหมือนกันและต่างกัน ได้บอกชื่อของตนเอง ได้ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหาสนทนาโต้ตอบ /เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆ ได้สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่ายๆ และแสดงท่าทางเลียนแบบได้รู้จักใช้คำถาม “อะไร” □ สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่ายๆ และอยากดูอยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

เด็กอายุ 4 ปี มีพัฒนาการทางสติปัญญา คือ สามารถจำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้ บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้ พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับคำ

ชี้แนะ สนทนาโต้ตอบ เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น และรู้จักใช้คำถาม “ทำไม”

เด็กอายุ 5 ปี มีพัฒนาการทางสติปัญญา คือ สามารถบอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และ จัดหมวดหมู่สิ่งของ ได้ บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้ พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง สนทนาโต้ตอบ เล่าเป็นเรื่องราวได้ สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่ รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร” □ เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม และนับปากเปล่าได้ถึง 20

2.1.4 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เมื่อเด็กจบการศึกษาระดับปฐมวัย เด็กจะบรรลุตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในจุดหมาย 12 ข้อ ดังนี้ (คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย, 2547, น.9)

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรมและมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้นๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3-5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคน ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตาม

ความสามารถ และศักยภาพพัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุ อาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องถ้าสังเกตพบว่า เด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์ เพื่อช่วยเหลือและแก้ไข ได้ทันท่วงที คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 3-5 ปี มีดังนี้(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น.31-47)

1. เด็กอายุ 3 ปี
 - 1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย
 - 1.1.1 กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้
 - 1.1.2 รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว
 - 1.1.3 เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
 - 1.1.4 เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้
 - 1.1.5 ใช้กรรไกรมือเดียวได้
 - 1.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
 - 1.2.1 แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
 - 1.2.2 ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้รับคำชม
 - 1.2.3 กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดน้อยลง
 - 1.3 พัฒนาการด้านสังคม
 - 1.3.1 รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
 - 1.3.2 ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)
 - 1.3.4 เล่นสมมติได้
 - 1.3.5 รู้จักรอคอย
 - 1.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา
 - 1.4.1 สำรวจสิ่งต่างๆที่เหมือนกันและต่างกันได้
 - 1.4.2 บอกชื่อของตนเองได้
 - 1.4.3 ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
 - 1.4.4 สนทนาโต้ตอบ เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆได้
 - 1.4.5 สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ
 - 1.4.6 ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่ายๆและแสดงท่าทางเลียนแบบได้
 - 1.4.7 รู้จักใช้คำถาม “อะไร”
 - 1.4.8 สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่ายๆ
 - 1.4.9 อยากรู้ อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

2. เด็กอายุ 4 ปี
- 2.1 พัฒนาการด้านร่างกาย
- 2.1.1 กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
- 2.1.2 รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
- 2.1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้
- 2.1.4 เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้
- 2.1.5 ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
- 2.1.6 กระฉับกระเฉงไม่ชอบอยู่เฉย
- 2.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
- 2.2.1 แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์
- 2.2.2 เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
- 2.2.3 ชอบทำทนายผู้ใหญ่
- 2.2.4 ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ
- 2.3 พัฒนาการด้านสังคม
- 2.3.1 แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง
- 2.3.2 เล่นร่วมกับคนอื่นได้
- 2.3.3 รอคอยตามลำดับก่อน - หลัง
- 2.3.4 แบ่งของให้คนอื่น
- 2.3.5 เก็บของเล่นเข้าที่ได้
- 2.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา
- 2.4.1 จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้
- 2.4.2 บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
- 2.4.3 พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับคำแนะนำ
- 2.4.4 สนทนาโต้ตอบ /เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง
- 2.4.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น
- 2.4.6 รู้จักใช้คำถาม “ทำไม”
3. เด็กอายุ 5 ปี
- 3.1 พัฒนาการด้านร่างกาย
- 3.1.1 กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
- 3.1.2 รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง

- 3.1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
- 3.1.4 เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
- 3.1.5 ตัดกระดาษตามแนว โค้งที่กำหนด
- 3.1.6 ใช้กลิ้งเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ
- 3.1.7 ยึดตัว คล่องแคล่ว
- 3.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
- 3.2.1 แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
- 3.2.2 ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
- 3.2.3 ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง
- 3.3 พัฒนาการด้านสังคม
- 3.3.1 ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
- 3.3.2 เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
- 3.3.3 พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
- 3.3.4 รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
- 3.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา
- 3.4.1 บอกความแตกต่างของกลิ้ง สี เสียง รส รูปร่างจำแนก และ จัดหมวดหมู่สิ่งของได้
- 3.4.2 บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
- 3.4.3 พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 3.4.4 สนทนาโต้ตอบ เล่าเป็นเรื่องราวได้
- 3.4.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเองโดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่
- 3.4.6 รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร”
- 3.4.7 เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
- 3.4.8 นับปากเปล่าได้ถึง 20
- 2.1.5 เกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม
- จากคู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม ระดับปฐมวัย มีแนวคิดและทิศทางในการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสามระดับการศึกษา ปฐมวัย (2-5 ปี)
1. ประเมินอิงเกณฑ์ตามจุดเน้นของสถานศึกษา

2. ประเมินจากผลการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการศึกษา ซึ่งหมายรวมถึงการจัด การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การบริหารจัดการศึกษา และการประกันคุณภาพภายใน

3. ประเมินโดยวิธีการและข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และเชิงพัฒนาการโดยพิชญพิจารณา (Peer Review)

4. ประเมินโดยการยื่นยันรายงานการประเมินตนเองที่ถูกต้องเชื่อถือได้ เพื่อกระตุ้นให้การประกันคุณภาพ ภายในมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

5. ลดจำนวนตัวบ่งชี้และจำนวนมาตรฐานสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก โดยถ่ายโอนตัวบ่งชี้และ มาตรฐานเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้าและกระบวนการให้อยู่ในระบบการประกันคุณภาพภายใน

กลุ่มตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามระดับการศึกษาปฐมวัย (2 - 5 ปี) ตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ครอบคลุม มาตรฐานว่าด้วย

มาตรฐานที่ 1 ผลการจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 2 การบริหารจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 3 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 4 การประกันคุณภาพภายใน

ในการศึกษาครั้งนี้จะมุ่งศึกษามาตรฐานที่ 1 ผลการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้พื้นฐาน 5 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกายสมวัย หมายถึง เด็กมีลักษณะพฤติกรรมที่สามารถแสดงออกตามขั้นพัฒนาการ ด้านร่างกายได้อย่างเหมาะสมกับวัย มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางร่างกายเริ่มต้นจากส่วนบนไปสู่ส่วนล่าง และ จากแกนกลางไปสู่ส่วนข้าง รวมถึงการพัฒนาทักษะทางการเคลื่อนไหวร่างกายทั่วไปไปสู่การเคลื่อนไหวแบบเจาะจง และมีพฤติกรรมที่สามารถดูแลสุขอนามัยและความปลอดภัยของตนเองได้เหมาะสมตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 1.1 เด็กมีสุขภาพกายสมวัย หมายถึง เด็กมีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง เจริญเติบโตอย่างปกติ ระบบต่างๆ ของร่างกายสามารถทำงานได้อย่างปกติและมีประสิทธิภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ 1.2 เด็กมีสุขนิสัยสมวัย หมายถึง เด็กสามารถดูแลสุขอนามัยและความปลอดภัยของตนเองได้เหมาะสมตามวัย ซึ่งจะทำให้เด็กมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเป็นระเบียบปราศจากโรค มีความปลอดภัยและไม่เสี่ยงต่ออุบัติเหตุและอุบัติภัยต่างๆ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 เด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจสมวัย หมายถึง เด็กมีลักษณะพฤติกรรมที่สามารถแสดงออกตามขั้นพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจได้อย่างเหมาะสมกับวัย มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกจากการรับรู้ความรู้สึกทั่วไปสู่ความรู้สึกที่ละเอียดลึกซึ้ง จากการรับรู้ความรู้สึกของตนเองไปสู่การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 เด็กมีสุขภาพจิตสมวัย หมายถึง เด็กแสดงถึงสภาวะของจิตใจที่มีความสดชื่น แจ่มใส สามารถควบคุมอารมณ์ให้มั่นคงเป็นปกติ มีมนุษยสัมพันธ์และปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 เด็กมีสุนทรียภาพสมวัย หมายถึง เด็กแสดงความชื่นชอบต่อธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ตอบสนองต่อศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว แสดงถึงความรู้สึกที่เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ที่เด็กได้รับการฝึกฝนจนเกิดเป็นทักษะ ลักษณะนิสัย และเป็นรสนิยมในแต่ละบุคคล

ตัวบ่งชี้ที่ 3 เด็กมีพัฒนาการด้านสังคมสมวัย หมายถึง เด็กมีลักษณะพฤติกรรมที่สามารถแสดงออกตามขั้นพัฒนาการด้านสังคมได้อย่างเหมาะสมกับวัย สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกาของสังคมและสถานศึกษาในสิ่งที่ดีงาม บอกเหตุผลสะท้อนความเข้าใจได้ว่าการกระทำใดถูกหรือผิด สามารถติดต่อและสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น และปรับตัวจากการพึ่งพาผู้ใหญ่ไปสู่การพึ่งพาตนเอง เพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 3.1 เด็กมีวินัยและรู้ผิดชอบสมวัย หมายถึง เด็กสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ข้อบังคับของสถานศึกษาในสิ่งที่ดีงามและสามารถบอกเหตุผลสะท้อนความเข้าใจว่าการกระทำใดถูกหรือผิดเพื่อฝึกฝนการดำเนินชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ตัวบ่งชี้ที่ 3.2 เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ หมายถึง เด็กสามารถนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 4 เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญาสมวัย หมายถึง เด็กมีลักษณะพฤติกรรมที่สามารถแสดงออกตามขั้นพัฒนาการด้านสติปัญญาได้อย่างเหมาะสมกับวัย มีการเปลี่ยนแปลงทางความสามารถทางการรู้คิด โดยพัฒนาจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสและการรู้จักคิดเชิงรูปธรรมไปสู่ความเข้าใจในการใช้สัญลักษณ์ แล้วจึงรู้จักคิดเป็นนามธรรม รวมถึงการพัฒนาความคิดที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปสู่การคิดที่มีเหตุผล

ตัวบ่งชี้ที่ 4.1 เด็กมีความใฝ่รู้สมวัย หมายถึง เด็กรักการอ่านและสนใจใฝ่รู้ในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว มีความต้องการในการเรียนรู้เรื่องที่ตนสนใจ มุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 4.2 เด็กมีการเรียนรู้ด้วยตนเองสมวัย หมายถึง เด็กสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอิสระ เอื้อต่อการเรียนรู้ จากกระบวนการที่เด็กมี

ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีการพัฒนาความสามารถในการรับรู้ จดจำ รู้คิด รู้เหตุผล และแก้ปัญหาได้ตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 4.3 เด็กมีทักษะในการสื่อสารสมวัย หมายถึง เด็กมีความเข้าใจและใช้ภาษาสื่อสารให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจด้วยภาษาพูด ท่าทาง สัญลักษณ์ สามารถสะท้อนความคิดและความรู้สึกภายในของเด็กได้อย่างเที่ยงตรง เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลอื่นในสังคมหรือในกลุ่มได้อย่างถูกต้องชัดเจน

ตัวบ่งชี้ที่ 4.4 เด็กมีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์สมวัย หมายถึง เด็กสามารถสร้างภาพขึ้นในจิตใจ คาดเดาหรือคาดหมายว่าสิ่งนั้นน่าจะเป็นอย่างไร สามารถคิดได้หลากหลายและคิดในสิ่งที่แปลกใหม่จากเดิม จนนำไปสู่การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่ รูปแบบความคิดใหม่ หรือกระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้ตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 5 เด็กมีความพร้อมศึกษาต่อในขั้นต่อไป หมายถึง เด็กมีทักษะและความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้ตามพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างเหมาะสมตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 5.1 เด็กมีทักษะพื้นฐานตามพัฒนาการทุกด้านสมวัย หมายถึง เด็กมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการสร้างองค์ความรู้ ตามพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญาสมวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 5.2 เด็กมีความรู้พื้นฐานสมวัย หมายถึง เด็กมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับตนเองและเรื่องราวรอบตัวที่สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของเด็ก

2.2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.2.1 นโยบายและแผนการจัดการศึกษา

การศึกษามีความหมายมากสำหรับคนและสังคม เพราะการศึกษาทำให้คนตระหนักรู้และเข้าใจถึงการดำรงชีพตน ดูแลตน สร้างตนและสังคมในแต่ละวัยให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษาไม่ว่าการศึกษาระดับใดก็ตาม จะมีความหมายกับคนแต่ละวัยมาก ความยุ่งยาก ความซับซ้อนของสาระวิชา เนื้อหาของหลักสูตรจึงแตกต่างกันไป สำหรับการศึกษปฐมวัยมีจุดประสงค์เพื่อจัดการศึกษา เป็นบริการดูแลและเลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ พร้อมกันนั้นยังเป็นการให้การศึกษเพื่อส่งเสริมการปรับตัวเข้ากับสังคมเพื่อทักษะทางปัญญา และพัฒนาการทุกด้านให้กับเด็กรวมถึงการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส และการให้การศึกษแก่ผู้ปกครอง เพื่อการเลี้ยงดูเด็กที่ดี (Essa, 1996: 19-20 อ้างถึงใน กุลยา ตันดิผลาชีวะ, 2551, น.11-12)

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยระบุว่า การศึกษาคือ เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาคนตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาคนอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเริ่มแต่ปฐมวัย การพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ที่ยั่งยืนและป้องกันปัญหาสังคมได้ในระยะยาว ด้วยความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย รัฐบาลจึงให้ความสำคัญเห็นชอบนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาคเด็กปฐมวัย (0-5) ปี ระยะยาว พ.ศ. 2550-2559 และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยระบุถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัยไว้ 5 ประการ ดังนี้

2.2.1.1 การพัฒนามนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่ปฐมวัย โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาทุกด้าน และเป็นการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ที่ยั่งยืนและป้องกันปัญหาสังคมในระยะยาว ทั้งนี้การพัฒนาเด็กให้รอบคอบเป็นแกนหลักและมีชุมชน สังคม เป็นฐาน

2.2.1.2 ระยะปฐมวัยเป็นวัยที่สำคัญ และจำเป็นที่สุดในการพัฒนาสมองทั้งนี้มีทั้งทฤษฎีและผลการวิจัยด้านการพัฒนาเด็ก แสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงดูและปัจจัยแวดล้อมที่เหมาะสมในระยะปฐมวัย สามารถพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของสมองได้ ดังนั้นการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมจะมีผลต่อการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ได้

2.2.1.3 องค์ความรู้และแนวคิดสมัยใหม่พบว่า โอกาสแห่งการเรียนรู้และอัตราการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นอยู่ในระยะปฐมวัยสูงสุด ทั้งนี้การเติบโตและการพัฒนาการของสมองอันเป็นรากฐานของการเรียนรู้เริ่มตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์ การเติบโตของสมองสูงสุดในช่วง 0-6 ปี โดยมีการสร้างเซลล์ในปริมาณถึงร้อยละ 90-95 และจะค่อยๆ เติบโตไปจนอายุประมาณ 20-25 ปี ทั้งนี้การทำงานของสมองซีกซ้ายและขวาจะทำงานร่วมกัน จากความรู้นี้นำไปสู่การออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของสมองดังที่กล่าวมา

2.2.1.4 เด็กปฐมวัยเป็นระยะที่เหมาะสมที่สุด ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะการพัฒนาให้มีความรู้ถูกผิด การให้เด็กเรียนรู้การควบคุมตนเอง ควบคุมความโกรธ ความต้องการ ฝึกให้รู้จักการรอคอย

2.2.1.5 การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า ทั้งนี้มีกาวิจัยที่แสดงว่า การลงทุนในการพัฒนามนุษย์อย่างเหมาะสมในช่วงวัยเด็ก เป็นการลงทุนที่น้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะความไม่มีคุณภาพของประชากรในสังคม

ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาคเด็กปฐมวัย (0-5) ปี ระยะยาว พ.ศ. 2550-2559 ได้มีความมุ่งหมายไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2559 เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับและมีการพัฒนาที่เหมาะสมอย่างรอบด้าน สมดุล

เต็มศักยภาพ พร้อมทั้งเรียนรู้อย่างมีความสุข เติบโตตามวัยอย่างมีคุณภาพ เพื่อเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาเด็กในระยะต่อไป

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการเรียนการสอนปฐมวัยเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็ก นักเรียนจะเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จากสภาพแวดล้อม การกระทำ การรับรู้จากรูปธรรมมากกว่านามธรรม การได้รับคำชมเชย จะช่วยให้เกิดความภูมิใจ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนให้เด็กวัยนี้มีประสิทธิภาพ ควรนำวิชาการต่างๆ มาบูรณาการเข้าด้วยกัน เป็นกิจกรรมที่ได้สัดส่วนเหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยมีครูเป็นผู้แนะนำการทำกิจกรรมต่าง ๆ และให้เด็กเป็นผู้ทำกิจกรรมเอง การแบ่งประเภทของการจัดกลุ่ม การแก้ปัญหา การใช้ภาษา ตลอดจนเกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ ให้สามารถจัดการศึกษาปฐมวัยได้อย่างถูกต้อง โดยอาศัยผลการวิจัยและทฤษฎีพัฒนาการเด็กอย่างแท้จริง เพื่อให้เด็กแต่ละคนพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพของตน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543, น. 5-6)

จากแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับนโยบายและแผน จึงสรุปได้ว่า มีนโยบายและแผนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับรู้และเข้าใจในการบริหารและจัดการคุณภาพที่มีการแสดงเป้าหมาย ทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน มีแนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ทิศทางที่ต้องการโดยการขับเคลื่อนที่ยึดสถานศึกษาเป็นฐานด้วยความร่วมมือ ความรับผิดชอบของบุคลากรภายในสถานศึกษาและการกำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด

2.2.2 การส่งเสริมสนับสนุนของผู้บริหาร

การจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยในระบบสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาท ดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, น.111)

2.2.2.1 ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและมีวิสัยทัศน์ด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย

2.2.2.2 คัดเลือกบุคลากรที่ทำงานกับเด็ก เช่น ผู้สอน พี่เลี้ยง อย่างเหมาะสมโดยคำนึงถึงคุณสมบัติหลักของบุคลากร ดังนี้

1) มีวุฒิทางการศึกษาด้านการอนุบาลศึกษา การศึกษาปฐมวัยหรือผ่านการอบรมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย

2) มีความรักเด็ก จิตใจดี มีอารมณ์ขันและใจเย็น ให้ความเป็นกันเองกับเด็กอย่างเสมอภาค

3) มีบุคลิกของความเป็นผู้สอน เข้าใจและยอมรับธรรมชาติของเด็กตามวัย

- 4) พูดยาสุขภาพเรียบร้อย ชัดเจนเป็นแบบอย่างได้
- 5) มีความเป็นระเบียบ สะอาด และรู้จักประหยัด
- 6) มีความอดทน ขยัน ซื่อสัตย์ในการปฏิบัติงานในหน้าที่และการปฏิบัติต่อเด็ก
- 7) มีอารมณ์ร่วมกับเด็ก รู้จักรับฟัง พิจารณาเรื่องราวปัญหาต่าง ๆ ของเด็ก และตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลด้วยความเป็นธรรมชาติ

8) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตสมบูรณ์

2.2.2.3 ส่งเสริมการจัดบริการทางการศึกษาให้เด็กให้เข้าเรียนอย่างทั่วถึงและเสมอภาค และปฏิบัติการรับเด็กตามเกณฑ์ที่กำหนด

2.2.2.4 ส่งเสริมให้ผู้สอนและผู้ปฏิบัติงานกับเด็กพัฒนาตนเองมีความรู้ความก้าวหน้าอยู่เสมอ

2.2.2.5 เป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยร่วมให้ความเห็นชอบ กำหนด วิสัยทัศน์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กทุกช่วงอายุ

2.2.2.6 สร้างความร่วมมือและประสานกับบุคลากรทุกฝ่ายในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

2.2.2.7 จัดให้มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับตัวเด็ก งานวิชาการหลักสูตร อย่างเป็นระบบ และมีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษา

2.2.2.8 สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมตลอดจนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

2.2.2.9 นิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตร โดยจัดให้มีการนิเทศภายในอย่างมีระบบ

2.2.2.10 กำกับติดตามให้มีการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาและนำผลจากการประเมินไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพเด็ก

2.2.2.11 กำกับ ติดตาม ให้มีการประเมินการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อนำผลจากการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาสาระของหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก บริบทสังคมและให้มีความทันสมัย

จากแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนของผู้บริหาร จึงสรุปได้ว่า เป็น การที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สามารถจัดการศึกษาระดับปฐมวัยได้อย่างมี ประสิทธิภาพสูงสุด เน้นการบูรณาการให้ทุกภาคส่วนร่วมจัดการศึกษาที่จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของ ผู้เรียน โดยมีการคัดเลือกบุคลากรอย่างเหมาะสม มีการส่งเสริมให้บุคลากรมีการพัฒนาตนเองเสมอ มี การส่งเสริมด้านข้อมูลสารสนเทศประการประชาสัมพันธ์หลักสูตร มีการกำกับติดตามและประเมิน คุณภาพหลักสูตร

2.2.3 ภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.2.3.1 ความหมายของภาวะผู้นำ

นักวิชาการให้ความสนใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก แต่ผู้วิจัยขอยกมากล่าวเป็นตัวอย่างโดยสังเขป ดังนี้

การดี อนันต์นารี (2552 , น.77) สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการและสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่ง ได้เป็นที่ยอมรับให้เป็นผู้นำในกลุ่มและมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มบุคคลนั้น สมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มเผชิญอยู่ได้ โดยอาศัยอำนาจหน้าที่หรือการกระทำของผู้นำในการจัดจูงหรือชี้นำบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555 , น.181) สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่า พยายามใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มตนกระตุ้นชี้นำผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นเป้าหมาย

2.2.3.2 คุณลักษณะของผู้นำ

สุนทร วงศ์ไวยวรรณและเสน่ห์ จุ้ยโต (2544, น.152-154, 180-182) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้นำไว้ว่าการที่จะเป็นผู้นำที่ดีนั้นจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์ (Visionary) การฝันจะทำให้เกิดแรงขับ (Drive) ที่จะทำให้อำนาจที่ฝันถึงความฝันจะนำไปสู่การกำหนดจุดหมายปลายทาง (Fends) และสร้างแนวทาง (Means) เพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นผู้นำที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่ล้วนแต่มีความฝันมีวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกลการมองก่อนคิดก่อนคนอื่นย่อมจะทำให้สำเร็จก่อนคนอื่นได้

2. มีความเข้าใจลึกซึ้ง (Insightful) ผู้นำต้องมีสายตาแหลมคมชาญฉลาดมองปัญหาอย่างเป็นระบบและรอบด้านสามารถมองเห็นทะลุข้างในทุกส่วนความเข้าใจในงานตั้งแต่งานรากฐานผู้นำต้องรู้จักทำงานเองได้ทุกอย่างความผิดพลาดจากงานเล็กๆจะนำมาซึ่งความสำเร็จในงานใหญ่ๆ

3. มีความน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ (Reliable/Dependable) ความน่าเชื่อถือซึ่งเกิดขึ้นจากการมีความจริงใจอยู่เสมอกระทำสิ่งต่างๆอย่างต่อเนื่องอย่าเป็นคนใช้กุศโลบาย (Manipulation) เพื่อประโยชน์ตนเองต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้เมื่อใดขาดความน่าเชื่อถือความศรัทธาจะลดลงไปทันทีคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

4. มีอารมณ์ที่มั่นคง (Emotionally balance) ผู้นำที่ดีต้องไม่มีอารมณ์ฉุนเฉียวโกรธง่ายห่อเหี่ยวและแปรปรวนอยู่ตลอดเวลาต้องรู้จักควบคุมอารมณ์ต้องเป็นคนสุขุมเยือกเย็น

5. มีการปรับตัวเปิดรับการเปลี่ยนแปลง (Adaptable/Open to change) ผู้นำยุคใหม่ต้องมีการปรับตัวและเปิดประตูรับสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาด้วยการติดตามสอบถามและเรียนรู้อยู่เสมอ โดยเฉพาะเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ

6. มีความเพียรพยายาม (Persistent) ผู้นำที่ดีนั้นต้องเป็นคนที่เอาจริงเอาจังยึดมั่นในหลักการถ้าเชื่อว่าสิ่งนั้นคือสิ่งที่ถูกต้องจะพยายามทำสิ่งนั้นให้ได้แม้ว่าจะมีอุปสรรคเล็กน้อยเพียงใดก็ตาม

7. มีการมองโลกในแง่ดี (Optimistic) แปรสภาพปัญหาอุปสรรคให้เป็นโอกาสแห่งความสำเร็จคนทุกคนมีทั้งส่วนที่ดีและส่วนที่ไม่ดีการมองโลกในแง่ดีมักจะมุ่งเน้นการมองตนเองในแง่บวก (Positive mental attitude) พยายามที่จะมีการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength) และจุดอ่อน (Weakness) ของตนเองแล้วพัฒนาในสิ่งที่ยังบกพร่องเสริมจุดแข็งให้ดียิ่งขึ้นกำหนดเป้าหมายที่จะก้าวไปสร้างฝันแล้วหาทางสู่ฝันให้เป็นจริงให้ได้การมองโลกในแง่ดีจะทำให้จิตใจดีส่งผลให้ร่างกายดีมีความสุขใบหน้ายิ้มแย้มอímเอิบไ้ความกังวล

8. มีความรับผิดชอบ (Accountable) ผู้นำต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองหรือการมีวินัยต่อตนเองซึ่งวินัยจะช่วยเสริมสร้างสมรรถนะให้ไปสู่ความสำเร็จได้มีความรับผิดชอบต่องานและองค์การความรับผิดชอบต่อความผูกพันต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ด้วยความกระตือรือร้นและเต็มใจอย่างย้งผู้นำต้องกล้าที่จะยอมรับทั้งผิดและชอบความรับผิดชอบนอกจากจะมีผลต่อตนเองแล้วยังต้องมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมด้วยการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นได้ทั้งสามส่วนอันได้แก่ครอบครัวสังคมและตนเองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อผู้นำ

9. มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Confident acceptance of self) ผู้นำที่ดีต้องสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับตนเองให้ได้เพราะว่าความเชื่อมั่นในตนเองเป็นประตูบานแรกเป็นพลังกระตุ้นไปสู่ความสำเร็จในการเป็นผู้นำความเชื่อมั่นในตนเองสามารถสร้างได้โดยพยายามอย่าอ่อนน้อมถ่อมตัวเกินไปนักอ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอพยายามเรียนรู้งานทุกอย่างและพยายามเตือนตัวเองอยู่เสมอว่าตัวเรามีความรู้พอที่จะนำผู้อื่นได้และสามารถลิขิตชีวิตตัวเองได้แต่ไม่ควรใช้ความเชื่อมั่นในตนเองไปทำลายหรือดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น

10. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiating) ผู้นำยุคใหม่ต้องกล้าที่จะคิดสิ่งแปลกใหม่ด้วยตนเองต้องใช้วิธีการคิดแบบประยุกต์มากกว่าแบบทางตรง

สมชาย เทพแสง (2546, น.12) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้นำไว้ว่าผู้นำที่มีคุณภาพนั้นจะต้องมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้นำวิสัยทัศน์และสามารถกระจายวิสัยทัศน์ไปยังบุคคลต่างๆ ได้
2. ใช้หลักการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม

3. เป็นผู้มีความสัมพันธ์กับบุคลากรทั้งภายในและภายนอกองค์กร
4. มีความมุ่งมั่นในการทำงาน
5. ผู้นำคุณภาพจะต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีรู้จักใช้ข้อมูลสถิติในการวิเคราะห์และตัดสินใจ
6. ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือลูกน้อง
7. มีความสามารถในการสื่อสาร
8. มีความสามารถในการใช้แรงจูงใจ
9. เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

2.2.3.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นเรื่องสำคัญต่อการบริหารองค์การนักวิชาการในหลายยุคหลายสมัยจึงท่อมเทศึกษาเรื่องภาวะผู้นำเป็นจำนวนมากจนก่อเกิดเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่คิดและมองในมุมที่แตกต่างกันมากมายซึ่งสามารถจัดกลุ่มแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เป็น 3 กลุ่ม คือ 1.แนวคิดผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Approach) 2.แนวคิดผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) 3.แนวคิดผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Approach) ซึ่งแต่ละแนวคิดมีเนื้อหาโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

1) แนวคิดผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Approach)

แนวคิดนี้ได้มุ่งอธิบายบุคลิกลักษณะของผู้นำ โดยเชื่อว่าผู้นำจะมีคุณสมบัติที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป นักวิชาการกลุ่มแนวคิดนี้จึงมุ่งศึกษาคุณสมบัติที่แตกต่างดังกล่าวจากการศึกษาผู้นำที่มีความโดดเด่นหลายๆ คนสามารถแบ่งคุณสมบัติที่ค้นพบได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1).ลักษณะทางกายภาพ เช่น ความสูง รูปร่างภายนอก อายุ เป็นต้น 2).ลักษณะทางความสามารถ เช่นความเฉลียวฉลาด ความรู้ ความสามารถในการพูดในที่สาธารณะ เป็นต้น 3).ลักษณะบุคลิกภาพ เช่น การควบคุมอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์บุคลิกภาพแบบเปิดเผย-เก็บตัว เป็นต้น Bryman (อ้างถึงใน HartogและKoopman, 2001 น. 167) แต่ก็มีงานวิจัยมากมายที่ขัดแย้งกันและกันจนไม่สามารถพบข้อสรุปที่ชัดเจนอีกทั้งยังมีการศึกษาที่พบว่าคุณสมบัติของผู้นำไม่สามารถใช้ได้กับทุกสถานการณ์อีกด้วย (วิภาดา คุปตานนท์, 2544, น.241)

2) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavioral Leadership theory Paradigm)

เป็นการผสมกันของคุณลักษณะ ทักษะ และพฤติกรรม ที่ผู้นำใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตาม โดยมีพัฒนาการของทฤษฎีในกลุ่มดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2555, น.95-100)

2.1) แบบภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยไอโอวา ศึกษาโดย Kurt Lewin และคณะซึ่งจำแนกออกเป็น 3 แบบ คือ

ผู้นำแบบอำนาจนิยม คือ ตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แน่นอน ขึ้นอยู่กับว่าตัวผู้นำเอง คิดถึงผลงานไม่คิดถึงคน บางครั้งทำให้เกิดศัตรูได้ ผู้นำลักษณะนี้จะใช้ได้ดี ในช่วงภาวะวิกฤตเท่านั้น ผลของการมีผู้นำลักษณะนี้จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และไม่เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ผู้นำแบบประชาธิปไตย ใช้การตัดสินใจของกลุ่มหรือให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รับฟังความคิดเห็นส่วนรวม ทำงานเป็นทีม มีการสื่อสารแบบสองทาง ทำให้เพิ่มผลผลิตและความพึงพอใจในการทำงาน บางครั้งการอิงกลุ่มทำให้ใช้เวลานานในการตัดสินใจ ระยะเวลาที่เร่งด่วน ผู้นำลักษณะนี้ไม่เกิดผลดี

ผู้นำแบบอิสระเสรีนิยม ให้อิสระกับผู้ใต้บังคับบัญชาเต็มที่ในการตัดสินใจแก้ปัญหา ไม่มี การกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน ไม่มีหลักเกณฑ์ ไม่มีระเบียบ จะทำให้เกิดความซับซ้อนใจหรือความไม่พอใจของผู้ร่วมงานได้และได้ผลผลิตต่ำ การทำงานของผู้นำลักษณะนี้เป็นการกระจายงานไปที่กลุ่ม ถ้ากลุ่มมีความรับผิดชอบและมีแรงจูงใจในการทำงานสูง ก็จะสามารถควบคุมกลุ่มได้ดีมีผลงาน และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2.2) แบบภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยมิชิแกน Rensis Likert และสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยมิชิแกนทำการวิจัยด้านภาวะผู้นำ โดยแบ่งลักษณะของผู้นำเป็น 4 แบบ ซึ่งสนับสนุนแนวคิดการแบ่งชั้นบนเส้นความต่อเนื่องของ Tannenbaum & Schmidt คือ

แบบใช้อำนาจผู้บริหารใช้อำนาจเผด็จการสูง ใ่ว่างใจผู้ใต้บังคับบัญชาแบบขู่เข็ญมากกว่า ชมเชย การติดต่อสื่อสารเป็นแบบทางเดียวจากบนลงล่าง การตัดสินใจอยู่ในระดับเบื้องบนมาก แบบใช้อำนาจเชิงเมตตา ปกครองแบบพ่อปกครองลูกให้ความใ่ว่างใจผู้ใต้บังคับบัญชา จูงใจโดยการให้รางวัล แต่บางครั้งขู่ลงโทษ ยอมให้การติดต่อสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน ได้บ้าง รับฟังความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชา และบางครั้งยอมให้การตัดสินใจแต่อยู่ภายใต้การควบคุม อย่างใกล้ชิดจากผู้บังคับบัญชา

แบบปรึกษาหารือ ผู้บริหารจะให้ความใ่ว่างใจ และการตัดสินใจแต่ไม่ทั้งหมด จะใช้ ความคิดและความเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอ ให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจจะลงโทษนาน ๆ ครั้ง และใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการติดต่อสื่อสารแบบสองทางจากระดับล่างขึ้นบนและจากระดับบนลงล่าง การวางนโยบายและการตัดสินใจมาจากระดับบน ขณะเดียวกันก็ยอมให้การตัดสินใจบางอย่างอยู่ในระดับล่าง ผู้บริหารเป็นที่ปรึกษาในทุกด้าน

แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผู้บริหารให้ความใ่ว่างใจ และเชื่อถือผู้ใต้บังคับบัญชา ยอมรับความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอ มีการให้รางวัลตอบแทน เป็นความมั่นคงทาง เศรษฐกิจแก่กลุ่ม มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตั้งจุดประสงค์ร่วมกัน มีการประเมินความก้าวหน้า มี

การติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทาง ทั้งจากระดับบนและระดับล่าง ในระดับเดียวกันหรือในกลุ่มผู้ร่วมงาน สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารได้ทั้งในกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้ร่วมงาน

2.3) แบบภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ ศึกษาภายใต้การนำของ Ralph Stogdill ได้จำแนกพฤติกรรมผู้นำออกเป็นสองแบบ คือ แบบมุ่งงาน เป็นพฤติกรรมที่ผู้นำได้กำหนดบทบาททั้งของตัวเองและผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ โดยเฉพาะบทบาทในหน้าที่พื้นฐาน เช่น การวางแผน การจัดองค์การ และการสั่งการ เป็นต้น ซึ่งได้เน้นเรื่องงานเป็นหลัก อีกรูปแบบหนึ่งคือ แบบมุ่งคน เป็นพฤติกรรมผู้นำเกี่ยวกับการสร้างความไว้วางใจกับผู้ใต้บังคับบัญชา เคารพในความคิดเห็น มุ่งความเป็นมิตร ติดต่อสื่อสารสองทาง ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2.4) ตาข่ายภาวะผู้นำ ศึกษาโดย Robert R. Blake and Jane S. Mouton และมี Anne Adams McCauley มาร่วมด้วยในภายหลัง และจากการพัฒนาสามารถจำแนกแบบของผู้นำได้ 5 แบบหลักดังนี้

แบบมุ่งงาน ผู้นำจะเอาแต่งานเป็นหลัก สนใจคนน้อย มีพฤติกรรมแบบเผด็จการ จะเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางการปฏิบัติ และออกคำสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม เน้นผลผลิต ไม่สนใจสัมพันธภาพของผู้ร่วมงาน ห่างเหินผู้ร่วมงาน

แบบมุ่งคนสูง ผู้นำจะเน้นการใช้มนุษยสัมพันธ์และความพึงพอใจของผู้ตามไม่คำนึงถึงผลผลิตขององค์การ ส่งเสริมให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่ที่มีความสุข นำไปสู่สภาพการณ์ที่สิ่งแวดล้อมและงานที่หนักอยู่ จะมุ่งผลงานโดยไม่สร้างความกดดันแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยผู้บริหารมีความเชื่อว่าบุคลากรมีความสุขในการทำงาน การนิเทศในการทำงานควรมีเพียงเล็กน้อย ไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมในการทำงาน ลักษณะคล้ายการทำงานในครอบครัวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจความสนุกสนานในการทำงานของผู้ร่วมงาน เพื่อหลีกเลี่ยงการต่อต้านต่าง ๆ

แบบมุ่งงานต่ำมุ่งคนสูง ผู้บริหารจะสนใจคนและสนใจงานน้อยมากใช้ความพยายามเพียงเล็กน้อยเพื่อให้งานดำเนินไปตามที่มุ่งหมาย และคงไว้ซึ่งสมาชิกภาพขององค์การผู้บริหารมีอำนาจในตนเองต่ำ มีการประสานงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาน้อยเพราะขาดภาวะผู้นำ และมักจะมอบหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำเป็นส่วนใหญ่

แบบทางสายกลาง ผู้บริหารหวังผลงานเท่ากับขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน ใช้ระบบราชการที่มีกฎระเบียบแบบแผน ผลงานได้จากการทำงานปฏิบัติตามระเบียบ โดยเน้นขวัญ ความพึงพอใจ หลีกเลี่ยงการใช้กำลังและอำนาจ ยอมรับผลที่เกิดขึ้นตามความคาดหวังของผู้บริหาร มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการทำงานหลีกเลี่ยงการทำงานที่เสี่ยงเกินไป มีการประนีประนอมในการจัดการ

กับความขัดแย้ง ผู้ร่วมงานคาดหวังว่าผลประโยชน์มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติงานที่ได้กระทำลงไป

แบบทำงานเป็นทีม ผู้บริหารให้ความสนใจทั้งเรื่องงานและขวัญกำลังใจผู้ใต้บังคับบัญชา คือ ความต้องการขององค์กรและความต้องการของคทำงานจะไม่ขัดแย้งกัน เน้นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรยากาศในการทำงานสนุก ผลสำเร็จของงานเกิดจากความรู้สึกยึดมั่นของผู้ปฏิบัติในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก สัมพันธภาพระหว่างผู้บริหารกับผู้ตาม เกิดจากความไว้วางใจเคารพนับถือซึ่งกันและกัน ผู้บริหารแบบนี้เชื่อ ตนเป็นเพียงผู้เสนอแนะหรือให้คำปรึกษาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเท่านั้น อำนาจการวินิจฉัยสั่งการและอำนาจการปกครองบังคับบัญชาอยู่ที่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีการยอมรับความสามารถของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน

3) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ (Contingency Theories of Leadership)

ความล้มเหลวของทฤษฎีคุณลักษณะ และพฤติกรรมศาสตร์ทำให้เกิดการคาดหวัง ประสิทธิภาพของผู้นำซึ่งมีมากกว่าคุณสมบัติด้านเฉพาะตัว หรือพฤติกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการนำรูปแบบลักษณะผู้นำต่างๆ ไปใช้บริหารในสถานการณ์จริง มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้การบริหารบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ละสถานการณ์เหมาะกับรูปแบบหนึ่งหรือประสมประสานกันหลายรูปแบบจึงจะทำให้ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน ฉะนั้นจะไม่สามารถสรุปได้ว่าผู้นำแบบใดดีที่สุด สถานการณ์ที่กล่าวถึงนี้เป็นลักษณะงานที่มีความสลับซับซ้อนของโครงสร้างเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน

นอกจากนี้ยังพบอีกว่าแนวปฏิบัติของกลุ่มแบบผู้นำปัจจัยภายนอกองค์กรความเครียดต่อสภาพบรรยากาศเหล่านี้มีอิทธิพลทั้งสิ้น การศึกษาปัจจัยมีผลต่อภาวะผู้นำแบบต่างๆมีความสำคัญเพื่อสร้างให้เกิดประสิทธิภาพในงานหากทราบว่าบุคลิกภาพเป็นปัจจัยที่จะทำให้เกิดการเป็นผู้นำที่สามารถบริหารงานต่างๆให้ดีก็สามารถสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพเพราะมีความเชื่อว่าบุคลิกภาพที่ดีจะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น การศึกษาปัจจัยต่างๆของการใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสมจึงยังไม่มีที่สิ้นสุดและจำเป็นต้องทำการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อสร้างความรู้อันจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3.1) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของ (Fiedler and Chemer 1974, pp. 73)

เป็นผู้ศึกษาความเกี่ยวข้องของสถานการณ์กับภาวะผู้นำและได้นำเสนอรูปแบบผู้นำตามสถานการณ์ (Contingency Model of Leadership) แนวคิดของฟีเดเลอร์นั้นแตกต่างจากแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำอื่นๆ โดยจะพิจารณาว่าผู้นำต้องมุ่งให้ความต้องการส่วนบุคคลได้รับการตอบสนอง และมุ่งให้องค์กรได้บรรลุเป้าหมายด้วย ซึ่งฟีเดเลอร์ได้กำหนดหลักการพื้นฐานของทฤษฎีไว้คือแบบ

ภาวะผู้นำถูกกำหนดจากระบบแรงจูงใจของผู้นำ (Motivational System) และประสิทธิผลของผู้นำขึ้นอยู่กับแบบของผู้นำและสถานการณ์ที่เื้อต่อผู้นำ นั่นคือการปฏิบัติงานของกลุ่มจะขึ้นอยู่กับแรงจูงใจของผู้นำรวมทั้งการควบคุมและอิทธิพลของผู้นำในสถานการณ์ต่างๆ ดังนั้นตัวแปรหลักในทฤษฎีของฟิเลเดอร์จึงประกอบด้วยแบบภาวะผู้นำ (Leadership Style) สถานการณ์ที่เื้อต่อผู้นำ (Situation Favorableness) และประสิทธิผลของผู้นำ (Effectiveness of a Leader)

3.2) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของ Hersey และ Blanchard

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของ Hersey และ Blanchard ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลและระดับวุฒิภาวะของผู้ตาม โดยมีสมมุติฐานเบื้องต้นของทฤษฎีว่าประสิทธิผลของผู้นำขึ้นอยู่กับความสอดคล้องที่เหมาะสมของพฤติกรรมผู้นำและวุฒิภาวะของกลุ่มหรือบุคคล (Howell and Avolio, 1993, pp. 891-902) ซึ่งปัจจัยด้านพฤติกรรมผู้นำและวุฒิภาวะของผู้ปฏิบัติงานนี้เป็นส่วนที่นำมากำหนดเป็นแบบของภาวะผู้นำ 4 แบบ คือ แบบที่ 1 ภาวะผู้นำแบบสั่งการ เป็นพฤติกรรมผู้นำที่ต้องการเน้นการทำงานสูงแต่ความสัมพันธ์ต่ำและจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีแรงจูงใจและความสามารถน้อย แบบที่ 2 ภาวะผู้นำแบบเสนอแนะเป็นพฤติกรรมผู้นำที่เน้นการทำงานสูงและความสัมพันธ์สูงด้วยและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีแรงจูงใจและความสามารถในระดับปานกลาง แบบที่ 3 ภาวะผู้นำแบบสนับสนุนเป็นพฤติกรรมผู้นำที่ต้องการเน้นการทำงานต่ำแต่เน้นความสัมพันธ์สูงและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความสามารถระดับปานกลางแต่มีแรงจูงใจต่ำ และ แบบที่ 4 ภาวะผู้นำแบบมอบอำนาจเป็นพฤติกรรมผู้นำที่เน้นการทำงานต่ำและความสัมพันธ์ต่ำด้วยใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความสามารถและแรงจูงใจสูง

3.3) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ผู้นำบารมี เป็นแนวคิดที่มีการศึกษากันมานานโดยนักสังคมวิทยาคนแรกคือ Max Weber (1947) ซึ่งได้จำแนกอำนาจหน้าที่ (Authority) ว่าเกิดจากสามด้านด้วยกัน คือ ด้านประเพณี (Traditional Domination) ด้านเหตุผล-กฎหมาย (Rational-legal Domination) และด้านบารมี (Charismatic Domination) สำหรับการศึกษาเรื่องผู้นำบารมี ในระยะแรกผู้ศึกษามีแนวโน้มที่จะระบุลักษณะเฉพาะของผู้นำบารมีที่แตกต่างจากผู้นำธรรมดาทั่วไปและวิธีการทดลองจนพฤติกรรมผู้นำที่ช่วยให้บรรลุประสิทธิผลด้านนักวิชาการที่ศึกษาองค์การในระยะแรกไม่ให้ความสำคัญกับผู้นำบารมีมากนัก จวบจนกระทั่งเมื่อทศวรรษที่ 1980s ภายหลังจากที่สถานการณ์ของโลกมีความซับซ้อนและมีพลวัตสูง มีการแข่งขันสูงระหว่างองค์กรต่างๆ ทำให้บางองค์กรรุ่งเรือง บางองค์กรล่มสลาย ส่งผลให้องค์การต้องมีการปรับตัวอย่างรุนแรงทั้งในระดับปัจเจกชน ผู้ปฏิบัติงาน และ ใครงการองค์กร และภาวะผู้นำเชิงบารมีดูเหมือนจะได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยที่อธิบายความเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนที่เกิด

ขึ้นกับองค์การได้เป็นอย่างดีจึงทำให้นักวิชาการในระยะหลังหันกลับมาศึกษาภาวะผู้นำเชิงบารมีกันเป็นจำนวนมาก (Pillai and Meindl, 1998, pp.643-644)

3.4) ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) Bass(1985) นิยามผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะกระตุ้นให้ผู้ตามมองสิ่งต่างๆอย่างรอบด้านและเชื่อมโยงเพื่อให้เห็นประโยชน์และความสำเร็จขององค์การอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคลรวมทั้งตระหนักถึงความสามารถและสวัสดิการของผู้ตามด้วยดังนั้นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงสามารถสร้างผลกระทบต่อผู้ตามได้อย่างลึกซึ้ง สำหรับในระดับองค์การผู้นำจะเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์วัฒนธรรม ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีให้กับองค์การภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมี 4 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 1 บารมีหรือการใช้อิทธิพลเชิงอุดมคติ บารมีในทัศนะของ Bass และ Avolio มิใช่เป็นคุณลักษณะพิเศษแบบดั้งเดิมที่อิงอยู่กับพลังที่เหนือธรรมชาติของผู้นำ ซึ่งผูกติดกับผู้นำทางศาสนา สังคม หรือการเมืองอีกต่อไป แต่เป็นแนวความคิดที่อธิบายการตอบสนองทางอารมณ์ของสมาชิกในองค์การภายใต้บรรยากาศหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและความเชื่อถือศรัทธา และความเชื่อมั่นของสมาชิกต่อค่านิยมหลักการและอุดมคติของผู้นำซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานได้มากกว่าเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ผู้นำบารมีจะแสดงออกถึงความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับหลักการที่ตนเองยึดถือต่อสมาชิกอย่างชัดเจน ค่านิยมที่สำคัญ เช่น ความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา ยึดมั่นในหลักการ และการยึดมั่นในความยุติธรรม เป็นต้น ผู้นำบารมีเน้นความสำคัญของเป้าประสงค์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ความผูกพันต่อผลสืบเนื่องเชิงจริยธรรม ในการตัดสินใจเสนอค่านิยมที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานแก่สมาชิก เน้นการสร้าง ความเชื่อถือศรัทธา โดยแสดงให้เห็นถึงการมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงของตนเอง และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ตาม แสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรม และจุดยืนอย่างชัดเจนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสียสละตนเองเพื่อประโยชน์ของกลุ่มหรือองค์ การจากพฤติกรรมที่แสดงออกมาทำให้ผู้นำบารมีได้รับความชื่นชมและศรัทธาจากผู้ตามในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่ผู้ตามปรารถนาปฏิบัติตาม ทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจที่อยู่ภายใต้การนำของผู้นำ เกิดความจงรักภักดีต่อตัวผู้นำ มีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำและทิศทางที่ผู้นำได้ชี้นำพวกเขา และผู้ตามจะปฏิบัติงานในแนวทางที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าประสงค์ร่วมขององค์การ

องค์ประกอบที่ 2 การจูงใจเพื่อสร้างแรงคลใจ ในระยะแรกนักวิชาการจำนวนหนึ่งตั้งคำถามว่าภาวะผู้นำแบบจูงใจเพื่อสร้างแรงคลใจแตกต่างจากผู้นำบารมีอย่างไร เพราะผู้นำบารมีก็มีแนวโน้มที่มีความสามารถในการสร้างแรงคลใจแก่ผู้ตามได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม Downton (1973) พยายามแยกแยะความแตกต่างของภาวะผู้นำทั้งสองประเภทว่า ขึ้นอยู่กับการยอมรับและความ

ยินยอมของผู้ตาม หากผู้ตามยอมรับในปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยม และแนวคิดของผู้นำก็จะเป็นภาวะผู้นำแบบสร้างแรงคลใจ ตรงกันข้ามหากผู้ตามยึดติดกับตัวตนคุณลักษณะและบุคลิกภาพของผู้นำก็จะเป็นภาวะผู้นำเชิงบารมี ถึงกระนั้น Bass (1990) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าการแยกแยะความแตกต่างระหว่างภาวะผู้นำบารมีและภาวะผู้นำแบบสร้างแรงคลใจเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ในระดับแนวความคิดแต่ในระดับปฏิบัติเชิงประจักษ์นั้นเป็นเรื่องที่มีความยากลำบากในการแยกแยะ ในความเป็นจริงผู้นำเชิงบารมีมีแนวโน้มที่จะใช้การสร้างแรงคลใจสูง แม้ว่าผู้นำแบบจงใจเพื่อสร้างแรงคลใจอาจจะไม่ใช่ผู้นำบารมีก็ตามพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการนำโดยใช้ภาวะผู้นำแบบจงใจเพื่อสร้างแรงคลใจ ได้แก่การถ่ายทอดวิสัยทัศน์ขององค์กรหรือชุมชนให้ผู้ตามเห็นได้อย่างกระจ่างว่าจะเป็นอย่างไรในอนาคต ผู้นำจะกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานระดับสูงในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการท้าทายความสามารถของสมาชิก และผู้นำจะสร้างจิตสำนึกที่แข็งแกร่งแก่ผู้ตามในการยึดกุมเป้าประสงค์ให้มั่นคงมีการใช้สัญลักษณ์และภาษาอย่างชาญฉลาด เพื่อถ่ายทอดความคิดและปลูกฝังอารมณ์ความรู้สึกของผู้ตาม อธิบายความหมาย และความสำคัญของการกระทำที่กำหนดไว้ระบุเหตุผลว่า ทำไมผู้ตามจะประสบความสำเร็จ สามารถรักษาความสงบเยือกเย็นของจิตใจยามเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์โดยการแสดงออกถึงการมองโลกในแง่ดี และมีความกระตือรือร้นในการรับมือ และจัดการกับปัญหา ผู้นำยังเรียกร้องผู้ตามให้กระทำในสิ่งที่มีนัยสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร เน้นย้ำถึงชัยชนะและการพิชิตคู่แข่ง ชี้ให้เห็นว่าอนาคตที่ดีกว่าจะสามารถบรรลุได้โดยการสนับสนุนให้กำลังใจ ยกระดับความคาดหวัง และแสดงความเชื่อมั่นต่อผู้ตาม ว่าพวกเขาสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่สามารถบรรลุได้ในอดีตรวมทั้งถ่ายทอดแนวทางและวิธีการในการบรรลุเป้าหมายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตการจัดการ และการตีความเพื่อสร้างความหมายใหม่แก่เป้าหมาย และแนวทางการทำงานเป็นวิธีการที่ผู้นำใช้ในการสร้างแรงคลใจแก่ผู้ตามซึ่ง Cameron และ Ulrich (1986) ได้เสนอเอาไว้ว่าผู้นำจะใช้การเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิงที่หลากหลายในการสร้างความหมายและคุณค่าใหม่ให้เกิดขึ้นในองค์กร เช่น เราสามารถทำได้ดีกว่าคู่แข่งทั้งหมดของเราหรือเราสามารถประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

องค์ประกอบที่ 3 การกระตุ้นทางปัญญา เป็นการที่ผู้นำแสดงพฤติกรรม โดยการตั้งคำถามกับฐานคติความเชื่อ แนวทาง และวิธีการปฏิบัติเดิมกับผู้ตาม พร้อมทั้งกระตุ้นและสนับสนุนการใช้มุมมองและวิธีการใหม่ๆ ในการดำเนินงาน และแก้ปัญหา สนับสนุนการแสดงความคิดเห็นและเหตุผลอย่างเป็นระบบ และสนับสนุนให้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากผู้นำ

องค์ประกอบที่ 4 การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล การใช้ภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงปัจเจกบุคคลนั้น ผู้นำจะให้การสนับสนุนทางสังคมและอารมณ์แก่ผู้ตาม แสดงออกถึงความห่วงใยสวัสดิการและสวัสดิภาพของผู้ตาม โดยพิจารณาว่าผู้ตามมีความต้องการอะไรบ้าง และสามารถตอบสนองได้

อย่างไร การใส่ใจกับความสามารถในการทำงานของผู้ตามส่งผลให้พวกเขาปฏิบัติงานได้ดีมีศักยภาพที่มีอยู่ ผู้นำจะไม่กดดันความก้าวหน้าของผู้ตามและบั่นทอนความเชื่อมั่นในการทำงานของผู้ตาม โดยการสั่งให้ผู้ตามปฏิบัติงานที่ยากและเกินความสามารถของตนเอง มีการรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาภายในหน่วยงาน และปัญหาส่วนตัวที่มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้ตามอย่างตั้งใจให้การสนับสนุนผู้ตาม เพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถของตนเอง และให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเฉพาะการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานที่ผู้ตามรับผิดชอบ และการตัดสินใจเกี่ยวกับระบบและมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ตลอดจนระบบการให้รางวัล และการประเมินความดีความชอบ

3.5) ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership)

Bass (1997) พื้นฐานของภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน คือกระบวนการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำกับผู้ตาม โดยผู้นำจะได้รับความสำเร็จของงานตามเป้าหมาย ขณะที่ผู้ตามจะได้รับรางวัลเป็นการตอบแทน ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนจะให้ความสนใจในสถานการณ์ปัจจุบันขององค์กร พยายามบริหารจัดการในองค์กรดำเนินการอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ ผู้นำประเภทนี้มีความเชี่ยวชาญในการวางแผนการจัดงบประมาณ และเน้นงานในมิติที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนบุคคล ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนสามารถสร้างประสิทธิภาพโดยการกำหนดความคาดหวังกับผู้ตามอย่างชัดเจนและตอบสนองความต้องการของผู้ตามดังที่ได้สัญญาไว้ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพขององค์กร อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่ลักษณะเด่นของผู้นำแบบแลกเปลี่ยน คือการปฏิบัติตามกฎระเบียบพวกเขาจึงเป็นเพียงผู้รักษาเสถียรภาพขององค์กรมากกว่าเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนแบ่งออกเป็นสามประเภทคือ

การแลกเปลี่ยนโดยให้รางวัลตามสถานการณ์ (Contingent Reward) เป็นภาวะผู้นำที่มีพื้นฐานอยู่บนการแลกเปลี่ยนทางอารมณ์และเศรษฐกิจ ผู้นำใช้การแลกเปลี่ยนโดยให้รางวัลแก่ผู้ตามสำหรับการมีผลการปฏิบัติงานที่ดี พวกเขาสร้างความกระจางแก่ผู้ตามว่า องค์กรมีความคาดหวังอย่างไร ระบุบทบาทที่ผู้ตามจะต้องปฏิบัติ ให้คำสัญญาและข้อตกลงที่สร้างพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย สนับสนุนทรัพยากรในการปฏิบัติงานแก่ผู้ตาม เพื่อแลกเปลี่ยนกับความทุ่มเทในการทำงาน ให้การยกย่องและให้รางวัลสำหรับผู้ตามที่ทำงานประสบความสำเร็จ ขณะเดียวกันก็จะดำเนินและชี้ให้เห็นผลของความล้มเหลว กฎสำหรับการเสริมแรงหรือการให้รางวัลตามสถานการณ์ มีสี่ประการคือ ประการแรกผู้นำสร้างข้อตกลงกับผู้ตามเกี่ยวกับเป้าหมาย รวมทั้งพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับการบรรลุเป้าหมาย ตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ตามว่ามีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับการบรรลุเป้าหมายหรือไม่ ประการที่สองหากมีการทำงานบรรลุเป้าหมายผู้นำจะให้คำชมเชยในทันทีเท่าที่จะเป็นไปได้ บอกให้ผู้ตามทราบว่ากระทำของเขามีส่วนช่วยเหลือคนอื่นและองค์กรอย่างไร ประการที่สามหากผู้ตามทำงานไม่ได้ตามที่คาดหวังผู้นำจะต้องดำเนินทันทีทันใด แม้ว่า จะดำเนินแต่ผู้นำก็ยังต้อง

รักษาความคิดที่ติดอยู่กับเรื่องอื่นที่ไม่ใช่เรื่องที่มีการปฏิบัติผิดพลาด หรือล้มเหลวประการที่สี่เมื่อผู้ตามปฏิบัติงานความสำเร็จตามเป้าหมายผู้นำจะต้องกำหนดเป้าหมายใหม่ที่มีความท้าทายมากกว่าเดิม แต่หากล้มเหลวจะต้องทบทวนและตรวจสอบตรวจสอบเป้าหมายเก่า

การจัดการอย่างกระตือรือร้นภายใต้เงื่อนไขขยทวน (Active Management by Exception) เมื่อผู้นำลงมือแก้ไขและแทรกแซงการทำงานเฉพาะเมื่อมีการปฏิบัติงานที่เบี่ยงเบนเกิดขึ้นภาวะผู้นำแบบนี้เป็นการจัดการภายใต้เงื่อนไขขยทวน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนในเชิงลบเพราะว่าผู้นำควบคุมกำกับพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐาน และจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของงานออกไป ภาวะผู้นำแบบนี้คล้ายคลึงกับการให้รางวัลตามสถานการณ์เพราะมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์เหมือนกัน อย่างไรก็ตามในกรณีนี้ผู้นำจะเฝ้าระวังและจับตาพฤติกรรมของผู้ตามอย่างใกล้ชิด และลงมือแทรกแซงทันทีหากมีความผิดพลาดเกิดขึ้น ผู้นำแบบนี้กำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน และมีการควบคุม กำกับการปฏิบัติงานของผู้ตามอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะตรวจสอบว่า ผู้ตามปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ และยังมีภาวะกระตือรือร้นในการค้นหาความเบี่ยงเบนหรือลักษณะงานที่ผู้ตามทำได้ต่ำกว่าความคาดหวัง ถ้าหากผู้ตามมีผลการปฏิบัติงานต่ำกว่ามาตรฐานผู้นำจะเข้าไปแทรกแซงและสื่อสาร หรือให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้ตามว่าพวกเขาทำงานได้ต่ำกว่าเส้นแดงที่กำหนด ผู้นำจะตอบสนองความล้มเหลวของผู้ตามในเชิงลบ เช่นการไม่ยอมรับผลงาน เพราะทำงานได้ต่ำกว่ามาตรฐาน และสั่งให้ไปแก้ไข การตักเตือน การตำหนิโดยตรง การภาคทัณฑ์ การสั่งพักหยุดงาน และการให้ออกจากงาน อย่างไรก็ตามก่อนที่จะมีการตอบสนองในเชิงลบ ผู้นำอาจมีความพยายามในการอธิบายแนวทางและวิธีการปฏิบัติงานให้ผู้ตามได้เข้าใจอีกครั้ง และอาจมีการพูดคุยกระตุ้นหรือให้กำลังใจผู้ตามก็ได้

การจัดการอย่างเฉื่อยชภายใต้เงื่อนไขขยทวน (Pass Management by Exception) แบบแผนพฤติกรรมของภาวะผู้นำแบบการจัดการอย่างเฉื่อยชภายใต้เงื่อนไขขยทวนคล้ายคลึงกับการจัดการอย่างกระตือรือร้นภายใต้เงื่อนไขขยทวน สิ่งที่แตกต่างคือการจัดการอย่างเฉื่อยชนั้นผู้นำจะรอจนกระทั่งปัญหาหรือความเบี่ยงเบนเกิดขึ้นอย่างรุนแรงก่อนที่จะเข้าไปดำเนินการจัดการ ผู้นำแบบนี้มีแนวโน้มที่จะยึดและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างตายตัว ขาดความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน เพราะกังวลว่าตนเองต้องรับผิดชอบ เมื่อความผิดพลาดเกิดขึ้นหากเป็นความผิดพลาดเล็กน้อยผู้นำมีแนวโน้มจะปล่อยปละละเลยไม่ใส่ใจพวกเขา จะรอจนกระทั่งความผิดพลาดนั้นขยายตัวกลายเป็นเรื่องใหญ่และอาจส่งผลกระทบต่อตนเอง เมื่อเรื่องใกล้ตัวเองมากขึ้นพวกเขาจึงลงไปจัดการกับปัญหาและค้นหาว่าใครเป็นคนทำผิดมากกว่าที่จะพิจารณาหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาดังกล่าวอีกทั้งยังพยายามคาดคั้นเอาผิดกับผู้ตามให้ได้ และนิยมใช้การตำหนิเตือนเป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้ตาม บรรยากาศในการทำงานขององค์กรภายใต้ผู้นำแบบนี้ ผู้ตามจะมีความระมัดระวังและทำงานอย่าง

หาความแรง เพราะต้องคอยกังวลว่าเมื่อไรที่ตนเองจะถูกผู้นำจับผิด ซึ่งทำให้ผู้ตามมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานต่ำและทำให้ผลการปฏิบัติงานต่ำไปด้วย

จากแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จึงสรุปได้ว่าบุคคลที่มีความสามารถในการที่จะทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดำเนิน ไปอย่างก้าวหน้า เป็นผู้มีบทบาทในการกระตุ้นและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา เป็นผู้ใฝ่รู้และพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบกับการปฏิบัติงาน มีความรู้ความสามารถวางแผนการจัดหลักสูตร มีความเสมอภาคและเป็นกันเอง มีการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ผักคั้นให้สมาชิกในองค์กร ปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์

2.2.4 การจัดกิจกรรมพัฒนาเด็ก

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปีจะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จะจัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีแนวทางการจัดประสบการณ์ดังนี้

2.2.4.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการคือเหมาะสมกับอายุวุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการเพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2.2.4.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้คือเด็กได้ลงมือกระทำเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหวสำรวจเล่นสังเกตสืบค้นทดลองและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.2.4.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบการบูรณาการคือบูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

2.2.4.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นกับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆกัน

2.2.4.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

2.2.4.6 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.2.4.7 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

2.2.4.8 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผน สนับสนุนสื่อการสอนการเข้าร่วมกิจกรรมและการประเมินพัฒนาการ

2.2.4.9 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคลนำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน เด็กปฐมวัยเป็นเด็กที่ต้องเรียนรู้จากการสัมผัส จับต้องหรือลงมือกระทำ เหตุเพราะเด็กยังใช้ภาษาไม่คล่อง คิดแบบนามธรรมยังไม่ได้ การจัดการเรียนการสอนหรือใช้ประสบการณ์การเรียนรู้จึงอยู่ในรูปแบบของกิจกรรม ซึ่งมีอย่างน้อย 5 กลุ่มกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเตรียมความพร้อม กิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมเสรี กิจกรรมสุขอนามัย และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งกิจกรรมแต่ละกลุ่มมีลักษณะแตกต่างกันดังนี้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2551, น.17-19)

1. กิจกรรมเตรียมความพร้อม เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้มีเวลาปรับตัวเมื่อเข้ามาอยู่กับกลุ่มเพื่อน ประกอบด้วยกิจกรรม 2 ลักษณะ คือ

1.1 กิจกรรมแรกถึงโรงเรียน นาที่แรกที่เด็กมาถึงโรงเรียน เด็กจะกังวลไม่มั่นใจ ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงเวลาที่เด็กควรรู้สึกผ่อนคลาย ด้วยการทักทายเด็กจากครู เด็กปฐมวัยต้องการให้ครูทักเป็นรายบุคคล ต้องการความเป็นมิตรที่รัก การแสดงการต้อนรับของครูจึงเป็นการสร้างความอบอุ่นใจให้กับเด็ก จากนั้นจึงเป็นกิจกรรมสนทนายามเช้าเด็กได้คุยอะไรสบาย ๆ กับเพื่อน หรือเล่นอะไรเจ๋ง ๆ ก่อนเรียน

1.2 กิจกรรมเตรียมเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นก่อนที่เด็กจะเรียนเนื้อหาสาระตามหลักสูตรบางคนเรียกกิจกรรมเตรียมเรียนนี้ว่า กิจกรรมสงบเด็ก หรือทำเด็กให้สงบสบายก่อนเรียน เนื้อหาสาระวิชา วิธีการมีหลากหลายอาจเป็นร้องเพลง เคลื่อนไหว เล่นนิทาน ทายปัญหา ปริศนาคำทาย หรือสมาธิก็ได้ ครูอาจผนวกกิจกรรมเตรียมเรียนเข้าในกระบวนการเรียนการสอนเนื้อหาของครูก็ได้ เพราะในการเรียนการสอนบางครั้งเด็กทำแผนการเรียนของตนเอง บางครั้งคิดพร้อมกับครูหรือคิดกับเพื่อน จุดประสงค์ของกิจกรรมเตรียมเรียนมุ่งเพื่อสร้างความพร้อมของเด็กที่จะเรียน และพร้อมที่จะเข้ากลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย หรือเรียนคนเดียวตามแผนการสอนของครูหรือที่เด็กกำหนด

2. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นช่วงเวลาที่สำคัญยิ่งสำหรับเด็กในการเล่นและการทำงาน เพื่อการเรียนรู้ซึ่งครูจัดเป็นการเรียนการสอน ระยะเวลาการเรียนขึ้นอยู่กับความยาวของกิจกรรมอาจคร่อมเวลาอาหารว่าง ถ้าเป็นเช่นนั้นครูต้องจัดให้พักช่วงอาหารว่างก่อนแล้วให้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัดขึ้นนี้อาจเป็นทั้งกิจกรรมในชั้นเรียน หรือนอกชั้นเรียนก็ได้ ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์หรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ครูใช้ ช่วงจัดกิจกรรมการเรียนนี้เป็นช่วงที่ครูจะนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ครูสนใจมาใช้ โดยครูจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามรูปแบบ

การเรียนการสอนที่ครูเลือกโดยพิจารณาให้พอเหมาะกับเวลาและจุดประสงค์ที่ครูต้องการให้เด็กเรียนรู้

3. กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมอิสระที่ครูจัดเวลาให้เด็กได้เล่นเสรีตามความสนใจ เพื่อผ่อนคลายความเครียด ได้แก่ กิจกรรมเล่นตามมุมอิสระ กิจกรรมกลางแจ้ง และกิจกรรมเครื่องเล่นสนาม

4. กิจกรรมสุขอนามัย เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับเด็กปฐมวัย อันเนื่องมาจากพัฒนาการของเด็ก ลักษณะของกิจกรรมมี 3 ลักษณะ คือ

4.1 การรับประทานอาหาร เด็กปฐมวัยจะรับประทานอาหารที่โรงเรียนอย่างน้อย 3 มื้อ คือ อาหารว่างตอนเช้า อาหารกลางวัน และอาหารว่างตอนบ่าย ครูต้องจัดเวลาให้เด็กเตรียมตัวล้างมือ เตรียมพร้อมสำหรับการรับประทานอาหารให้เด็กรับประทานอาหารร่วมกันเป็นกลุ่มสนทนากันแบบสบาย ๆ เพื่อการเรียนรู้ทางสังคม บางโรงเรียนอาจจัดให้เด็กเก็บช้อนชามเอง เทน้ำดื่มเอง กะปริมาณอาหารเอง โดยมีครูหรือพี่เลี้ยงเป็นผู้สนับสนุน กิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูจัดขึ้นนี้ต้องเน้นถึงมารยาทและวัฒนธรรมการรับประทานอาหารด้วย

4.2 การนอนพักตอนบ่าย เด็กเล็กยังมีความต้องการพักผ่อนในตอนบ่าย แต่อาจมากน้อยต่างกันในแต่ละคน เด็กบางคนอาจนอนหลับ แต่บางคนอาจอยากนอนเล่น บางคนอาจต้องการเล่นคนเดียวให้ถือเป็นปกติ เด็กที่ไม่ต้องการนอนอาจให้เล่นเงียบๆ สบายๆ ไม่บังคับให้เด็กนอน ห้องนอนเด็กที่ดีต้องมีอากาศถ่ายเทดี ไม่มีแมลงรบกวนสะอาดและแห้ง

4.3 การตรวจสุขภาพ เป็นกิจกรรมที่จัดไม่บ่อยมากนัก แต่อย่างน้อยควรมีทุกปี บางโรงเรียนมีการตรวจสุขภาพทั่วไปสำหรับเด็ก ทุกสัปดาห์ซึ่งสามารถทำให้ป้องกันโรคให้กับเด็กได้ การตรวจสุขภาพนี้จำเป็นสำหรับเด็กที่อยู่ในเขตเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพ

5. กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้โอกาสเด็กได้เรียนรู้สิ่งที่สนใจเพิ่มเติม และมีส่วนร่วมร่วมกับการประเมินผลตนเอง ลักษณะกิจกรรมจำแนกเป็นดังนี้

5.1 กิจกรรมยามบ่าย บางโรงเรียนอาจเปิดการเรียนการสอนต่อภาคบ่าย ซึ่งความจริงแล้วกิจกรรมการเรียนการสอนควรเป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียน เช่น กิจกรรมวิทยาศาสตร์ กิจกรรมอาหาร เกมการศึกษา ตามแต่เด็กสนใจ ถ้าเวลาเกิน 15.00 น. ต้องมีช่วงเวลาอาหารว่างด้วย

5.2 กิจกรรมประเมินผล ไม่ว่าเด็กจะเรียน โปรแกรมเต็มวันหรือ โปรแกรมครึ่งวัน ก็ตาม ครูต้องจัดชั่วโมงกิจกรรมประเมินผลที่เด็กอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกันเพื่อสะท้อนว่าได้เรียนอะไรบ้าง อาจใช้เวลาทั้งวันหรืออย่างน้อยต้องเป็นเวลาเตรียมกลับบ้านให้ร้องเพลง เล่านิทาน เล่นเกม เป็นต้น

จากหลักการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ดังกล่าว กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ (2542, น.24 – 44) จึงได้เสนอกิจกรรมหลักสำหรับเด็กปฐมวัยเป็น 6 กิจกรรมดังนี้กิจกรรมเสรี กิจกรรมสร้างสรรค์กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะกิจกรรมเสริมประสบการณ์กิจกรรมกลางแจ้งและ เกมการศึกษาซึ่งกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรมนี้สามารถนำจัดลงในตารางกิจกรรมประจำวันได้หลาย รูปแบบโดยยึดหลักการจัดกิจกรรมในแต่ละวันให้ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านไปพร้อมๆกันอย่าง เหมาะสมโดยไม่เน้นหนักไปที่พัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งกิจกรรมมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมใน ห้องเรียนและนอกห้องเรียนกิจกรรมที่สงบและเคลื่อนไหวกิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดและกิจกรรมที่ ผ่อนคลายกิจกรรมกลุ่มใหญ่และกิจกรรมกลุ่มย่อยไม่ควรใช้เวลานานเกิน 20 นาทีส่วนกิจกรรมที่เด็ก มีอิสระเลือกเสรีควรใช้เวลา 30 – 60 นาทีนอกจากนี้กิจกรรมประจำวันควรพัฒนาลักษณะนิสัยและ ทักษะที่ใช้ในชีวิตประจำวันด้วย

จากแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็ก จึงสรุปได้ว่า ครูและผู้ดูแล เด็กควรจัดกิจกรรมต่างๆ ในรูปแบบบูรณาการ โดยผ่านการเล่น ไม่จัดแยกเป็นรายวิชา เพื่อให้เด็ก ได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และ สติปัญญา ต้องคำนึงถึงหลัก ในการจัดประสบการณ์โดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ กิจกรรมที่จัดให้มีความ สมดุลที่让孩子ได้ริเริ่มกิจกรรมและ ครูวางแผนกิจกรรมโดยมีการสอดแทรกคุณลักษณะและค่านิยมที่ เหมาะสม กิจกรรมที่จัดในห้องเรียนและนอกห้องเรียน มีสื่อการเรียนการสอนที่เพียงพอ เหมาะสม กับพัฒนาการของเด็ก เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันพัฒนาเด็ก มีการประเมินพัฒนาการของเด็ก

2.2.5 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

2.2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ชมภู อุปการ (2548, น.12) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาส ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจการใดๆที่มีผลกระทบต่อตัวประชาชน

กรมสามัญศึกษา (2543, น.19) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐานหมายถึง

1) การมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวในการจัดการศึกษาอาจอยู่ในรูปของคณะ กรรมการบริหารคณะกรรมการสมาคมมูลนิธิหรือการร่วมจัดเวทีชาวบ้าน

2) การมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารร่วม ประชุมวางแผนการจัดการศึกษาร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานและร่วมกิจกรรมต่างๆ

3) การมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ได้แก่การให้การสนับสนุนหรือชักชวนให้สนับสนุนการศึกษาการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาการบริจาคเงินวัสดุที่ดินหรือสิ่งก่อสร้างเพื่อให้โรงเรียนนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา

ธีรภัทร เจริญดี (2542, น.15) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นระบบระหว่างครูและผู้ปกครองในการจัดการศึกษานับตั้งแต่การระบุปัญหาการวางแผนการตัดสินใจการดำเนินงานตลอดจนการประเมินผลนอกจากนี้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหมายถึงงานหรือกิจกรรมทางการศึกษาที่ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วมอีกด้วย

เบลล์ (Bell,1973) ตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองต่อการพัฒนาสติปัญญาโดยเชื่อว่าการศึกษาในวัยเรียนผู้ปกครองควรจัดเพิ่มเติมให้แก่เด็กที่บ้านเป้าหมายของการศึกษาควรเป็นไปเพื่อการสร้างเจตคติที่สมบูรณ์ต่อการเรียนรู้และการสร้างความสามารถทางเชาว์ปัญญาและเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการศึกษาอย่างเป็นแบบแผนต่อไป

กรีนเบิร์ก (Greenberg, 1992) เชื่อว่าการส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะมีผลในเรื่อง

- 1) การพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก
- 2) ลดปัญหาระเบียบวินัย
- 3) เพิ่มเจตคติที่ดีให้เด็กมองตนเองเป็นผู้เรียนรู้
- 4) ผู้ปกครองอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนได้มากขึ้นในหลายประเด็นที่ไม่สามารถอบรมสั่งสอนที่โรงเรียนได้
- 5) ครุมีเจตคติว่าผู้ปกครองมีความสำคัญในการศึกษาของลูกหลานจะเปิดโลกทัศน์กว้างสามารถรับแนวความคิดการมีส่วนร่วมได้มาก

โอคเลย์ (Oakley, 1991, pp.8 - 9) เห็นว่าการมีส่วนร่วมหมายถึงการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3 ลักษณะต่อไปนี้คือ 1) เป็นการให้การช่วยเหลือ 2) เป็นการให้อำนาจและ 3) เป็นงานขององค์กรโดยย้ำความสำคัญของการให้อำนาจว่าหมายถึงการมีส่วนร่วมการให้อำนาจเป็นการเพิ่มหรือพัฒนาทักษะจิตความสามารถในการบริหารการมีส่วนร่วมจึงมีความสัมพันธ์กับการให้อำนาจองค์กรเป็นปัจจัยพื้นฐานของการให้อำนาจและมักจะเป็นรากฐานสำคัญของการให้ความช่วยเหลือด้วยดังนั้นการช่วยเหลือการให้อำนาจและงานขององค์กรจึงมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

กุस्ताโว (Gustavo, 1992, pp.4) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมหมายถึงการเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบในบางสิ่งบางอย่างแต่ต่อมาความหมายของการมีส่วนร่วมนี้เชื่อมโยงไปสู่

กระบวนการในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบแต่ละบุคคลหรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

ทวี ศรีนวล (2547, น.24) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาว่า หมายถึงการที่ประชาชนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้การสนับสนุนช่วยเหลือร่วมมือตัดสินใจกำหนดเป้าหมายนโยบายและการวางแผนงานในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.2.5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

สุชาติ แสงตะวัน (2549, น.18) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและประชาชนว่ามีส่วนช่วยให้สังคมมีการพัฒนาตามลำดับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้กระบวนการศึกษาและการถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อการพัฒนาสังคมและจากวิกฤตเศรษฐกิจไทยจึงได้มีแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาทั้งนี้เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่าจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

ทวี ศรีนวล (2547, น.26) กล่าวถึงการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการทำหลักสูตรท้องถิ่นว่าเพื่อเป็นการรองรับความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรม โดยสนองความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นให้บุคลากรในท้องถิ่นเช่นปราชญ์ชาวบ้านผู้นำชาวบ้านผู้รู้ครูผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นพร้อมทั้งติดตามประเมินผลและพัฒนาหลักสูตรกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและคุณภาพว่าต้องมุ่งให้เกิดการสมานฉันท์ระหว่างบุคลากรและหน่วยงานมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษาตลอดจนให้บุคคลครอบครัวชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา

สุมาลี กุ่มชัยสกุล (2543, น.11-12) ได้สรุปถึงประโยชน์การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองที่มีต่อตัวเด็กผู้ปกครองครูและโรงเรียนได้แก่

- 1) ตัวเด็กจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาในระดับที่สูงขึ้นกว่าปกตินอกจากนี้พัฒนาการด้านจิตใจอารมณ์สังคมก็เป็นไปในทางที่ดีขึ้นเพราะครูและผู้ปกครองมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดตัวเด็กรู้สึกถึงความสนใจเอาใจใส่จนทำให้มั่นใจในความสัมพันธ์อันอบอุ่นภายในครอบครัวซึ่งจะส่งผลต่อบุคลิกภาพและพัฒนาการด้านอื่นๆอีกด้วย
- 2) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกระตุ้นให้การดำเนินงานของครูและโรงเรียนเป็นไปโดยคำนึงถึงคุณภาพตามปรัชญาหลักการความคาดหวังหลักสูตรทั้งในส่วนของการกำหนดนโยบายแผนงานและการตรวจสอบติดตามผล โดยผู้ปกครองที่มีศักยภาพหรือประสบการณ์ทางการศึกษาปฐมวัยสามารถมีส่วนร่วมในระดับปฏิบัติการหรือมีบทบาทในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ

กับผู้ปกครองคนอื่นๆเกี่ยวกับกิจกรรมการดำเนินงานของโรงเรียนหรือแม้แต่เป็นหลักการในการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงให้ผู้ปกครองที่รู้จักกันอยู่แล้วมีความเข้าใจในบทบาทของผู้ปกครองที่ควรจะเป็นแล้วช่วยให้เกิดการขยายกลุ่มของผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นได้

3) ผู้ปกครองที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและมีความมั่นใจมากขึ้นในการแสดงบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยนอกจากนี้ยังมีโอกาสได้เรียนรู้เกี่ยวกับเด็กปฐมวัยและสามารถนำความรู้ไปใช้ในการอบรมเลี้ยงดูลูกของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กฤษยา ตันติผลาชีวะ (2544, น.32-33) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่พึงจะได้รับมีดังนี้

1) สมาชิกในครอบครัว

มีโอกาสได้เรียนรู้วิธีใหม่ๆเกี่ยวกับการแนะนำการเจริญเติบโตและการพัฒนาการมีความรู้ความเข้าใจโดยตรงเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้หรือหลักสูตรที่สามารถนำมาประยุกต์ที่บ้านได้และได้มีสมรรถนะความรู้สึกลงในการมีสมรรถนะในการมีส่วนร่วมไปกับโปรแกรมการเรียนรู้

2) ตัวเด็ก

ได้เห็นบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างจากบ้านมีความคุ้นเคยกับผู้ใหญ่ที่มีทักษะความรู้สึกลงและวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่นอกเหนือจากครอบครัวและครูและได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายกว่าในหลักสูตร

3) ครูผู้สอน

มีโอกาสขยายโปรแกรมเพราะมีอัตราการเห็นด้วยสูงสามารถเรียนรู้จากข้อความที่ผู้ปกครองจากความรู้ประสบการณ์ที่ผู้ปกครองนำมาแลกเปลี่ยนมีโอกาสดังกล่าวเห็นความสัมพันธ์ของเด็กกับสมาชิกในครอบครัวมีโอกาสร่วมสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวและมีโอกาสแสดงปฏิสัมพันธ์กับเด็กเป็นรายบุคคล

2.2.5.2 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้หลากหลายดังนี้

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1997, pp.219-222) ได้ให้แนวความคิดและขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่เป็นระบบมากที่สุดซึ่งประกอบด้วยความสำคัญและลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือการริเริ่มตัดสินใจการดำเนินการตัดสินใจและการตัดสินใจปฏิบัติการ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) คือการสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefit) เกิดจากผลประโยชน์ในด้านวัตถุดิบ สังกะยมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) คือการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติการและการพิจารณาผลการดำเนินการว่าสามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

กมล ภูประเสริฐ (2543, น.53) ได้ให้ความคิดเห็นว่าการจัดการศึกษาผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนมีส่วนสำคัญในการพัฒนานักเรียนในส่วนผู้บริหารและโรงเรียนควรดำเนินการประสานงานกับผู้ปกครองและชุมชนดังนี้

1) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพและคุณลักษณะของผู้เรียน

2) ชี้แจงและสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองให้เห็นถึงคุณค่าของการศึกษาและความสำคัญของการเรียนของนักเรียนและความรับผิดชอบของผู้ปกครองในการพัฒนาบุตรหลานของตนเองให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ

3) ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนได้ตรวจสอบผลการดำเนินงานผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนว่าเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่

4) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองที่มีความพร้อมมีกำลังความสามารถมีกำลังทรัพย์เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนตามศักยภาพและความสนใจ

ประเวศ วะสี (2541, น.16) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการจัดการศึกษาว่ายังไม่ได้ระดมทรัพยากรทางสังคมทั้งหมดมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ยังไม่ได้สร้างคนที่คิดเป็นทำเป็นและมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างที่ควรจะเป็นมีความจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาให้เป็นการศึกษาสำหรับคนทั้งมวลอย่างแท้จริงสังคมทั้งหมดต้องมีสิทธิเสรีภาพและบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมการจัดการศึกษาและปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้จริง

การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาที่ให้แก่เด็กที่ครูและผู้ปกครองต้องสื่อสารกันตลอดเวลาเพื่อความเข้าใจตรงกัน และพร้อมร่วมมือกันในการจัดการศึกษาให้กับเด็ก ซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีหลายนัย นับจากการเป็นผู้รับสารสนเทศ อาสาสมัคร จนถึงเป็นผู้วินิจฉัย ด้วยประโยชน์ที่พึงได้จากการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่มีกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย มีรูปแบบให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม มีหลายรูปแบบดังนี้(กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2550, น.33)

1. การให้ผู้ปกครองรับรู้

รูปแบบของการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ง่ายที่สุด เพราะผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องเข้าโรงเรียนบ่อยๆ เพียงแต่รับข่าวสารและข้อมูลจากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้ทราบความเป็นไปของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และความเป็นไปของเด็กที่มารับบริการ สิ่งสำคัญที่ต้องให้ผู้ปกครองรับรู้อีก 3 ประการ คือ

1.1 ข้อมูลจากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ

1.1.1 สุขภาพเด็ก ได้แก่ น้ำหนัก ส่วนสูง พัฒนาการ และภูมิคุ้มกันโรคที่เด็กต้องได้รับซึ่งสิ่งเหล่านี้ครูจะมีบันทึกประจำตัวของเด็ก ซึ่งจะเป็นรายงานให้ผู้ปกครองทราบเดือนละ 1 ครั้ง

1.1.2 พฤติกรรมของเด็ก ได้แก่ นิสัย มารยาท การช่วยเหลือตัวเองที่ดีเป็นข้อสังเกตที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและผู้ปกครอง

1.1.3 การเรียนรู้ของเด็ก แม้ว่าเด็กปฐมวัยจะไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ทักษะทางวิชาการ แต่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องมีการประเมินทักษะการเรียนรู้พื้นฐานของเด็ก ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

1.1.4 กิจกรรมที่ทางสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดให้เด็กปริมาณข้อมูลต้องสอดคล้องกับความต้องการอย่างให้ข้อมูลมากเกินไป ผู้ปกครองจะขาดความเชื่อถือ หรือเกิดความวิตกกังวล แต่อย่างน้อยผู้ปกครองต้องรับรู้ความเป็นไปของเด็ก

1.2 การกระตุ้นเจตคติการเป็นผู้ปกครองทางบวก การให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองเป็นงานส่วนหนึ่งที่ต้องให้ผู้ปกครองต้องเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเป็นผู้ปกครองที่มีคุณภาพ สิ่งที่ต้องเรียนรู้คือ

1.2.1 หน้าที่ของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

1.2.2 หน้าที่ของผู้ปกครอง

1.2.3 การรับผิดชอบการดูแลลูกเพื่อการพัฒนา

วิธีการให้ข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อให้ผู้ปกครองรับรู้ ต้องมีจุดประสงค์ชัดเจนว่าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องการให้ผู้ปกครองรับรู้เรื่องอะไร การให้ข้อมูลผู้ปกครอง แต่ละครั้งจะต้องมีจุดประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการให้ความรู้หรือต้องการให้ผู้ปกครองยอมรับสิ่งที่ทางสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดหรือต้องการขอความร่วมมือ หรือต้องการแก้ปัญหา จากนั้นให้พิจารณาว่าจะใช้อะไรเป็นสื่อกลาง ได้แก่ เอกสาร การพูดจาการ หรือการพบปะสนทนาที่จะนำไปสู่ผู้ปกครองซึ่งกิจกรรมที่มีคือ การเยี่ยมบ้าน การประชุมปรึกษา การส่งรับเอกสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน

2. การให้ผู้ปกครองร่วมมือ

การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมกับโรงเรียนหรือให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การศึกษาศัมัยเดิมนั้น จะเน้นให้ผู้ปกครองร่วมมือในเรื่องของการสร้างกองทุน แต่การศึกษายุคปัจจุบันให้ผู้ปกครองมาร่วมมือในหลายด้าน ได้แก่

- 2.1 การสอน ผู้ปกครองไม่น้อยที่มีความรู้ความสามารถและพร้อมที่จะมาสอน มาเป็นวิทยากรหรือมาช่วยสอนทางสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ควรเปิดโอกาสนี้ให้กับผู้ปกครอง
 - 2.2 การช่วยกิจกรรมของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เช่น เป็นแม่ครัว เป็นอาสาสมัคร เป็นผู้จัดกิจกรรม
 - 2.3 การร่วมวางนโยบาย ผู้ปกครองที่มีความสามารถทางการบริหารและคุ้นเคยกับชุมชน อาจให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและนโยบายในการดำเนินงานและพัฒนาสถานศึกษาปฐมวัย
 - 2.4 การร่วมพัฒนา อีกด้านหนึ่งของนโยบายการศึกษาไทยคือ การให้ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา ซึ่งเป้าหมายสากลคือ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาให้อยู่ในกรอบของคุณภาพ
- วิธีการสร้างให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย
1. กำหนดจุดประสงค์ของความร่วมมือ
 2. กำหนดกิจกรรมร่วมมือ ตัวอย่างเช่น กิจกรรมตั้งกองทุน กิจกรรมพัฒนาสุขภาพเด็ก กิจกรรมพัฒนาธรรมชาติสำหรับเด็กเล็ก เป็นต้น
 3. วิเคราะห์ประโยชน์ที่พึงได้จากกิจกรรม โดยสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สนับสนุนการตัดสินใจ
 4. วิเคราะห์ความสนใจของกลุ่มผู้ปกครอง ซึ่งต้องให้อิสระในการดำเนินงานตามความสนใจของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคล
 5. เปิดทดลองโครงการเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้
 6. พัฒนาโครงการ เป็นขั้นตอนของการวางรูปแบบโครงการ กำหนดเป้าหมายโครงการ และการดำเนินโครงการ
 7. ประเมินร่วมกันเพื่อดูอุปสรรค ปัญหาและความสำเร็จของโครงการ ว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ต้องการ ที่มาด้านอื่น ๆ ควรแก้ไขหรือพัฒนาอย่างไร
3. การเข้าถึงตัวผู้ปกครอง

การให้ผู้ปกครองร่วมมือกับกิจกรรมได้เฉพาะบางส่วนเท่านั้น แต่มีผู้ปกครองบางคนไม่สนใจที่จะมาที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะคนชุมชนชนบทจะรู้สึกที่ไม่จำเป็น มีอีกวิธีหนึ่งเป็นรูปแบบที่ 3 ที่จะทำได้คือ การเข้าถึงตัวผู้ปกครองโดยตรงดังนี้

3.1 เยี่ยมเด็ก เป็นวิธีการเข้าถึงตัวผู้ปกครองด้วยการไปเยี่ยมเด็กที่บ้าน และพบผู้ปกครองตัวต่อตัวเพื่อสนทนาปรึกษาเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

3.2 เยี่ยมผู้ปกครอง การเยี่ยมบ้านด้วยเจตนาเยี่ยมตัวผู้ปกครองเป็นการสร้างกัลยาณมิตร ที่ครูกับผู้ปกครองจะคุยกันฉันท์คนรู้จักหรือเพื่อนกันได้ เป็นการสร้างมิตรและสนทนาเรื่องเด็กในประเด็นที่ต้องเรียนรู้ร่วมกัน

3.3 ครูผู้ปกครองร่วมแก้ปัญหา วิธีการนี้อาจจะทำหน้าที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยด้วยการเชิญผู้ปกครองมาร่วมคิดแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล

3.3.1 ให้คำปรึกษา เป็นการเปิดคลินิกหรือห้องให้คำปรึกษาที่มีช่วงเวลาทำการสำหรับผู้ปกครองได้เข้าปรึกษาปัญหาเฉพาะตัวที่ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ แต่ต้องการคำแนะนำปรึกษาที่ดี

3.3.2 ประชุมปรึกษา เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการที่จะได้พูดหรือแจ้งข้อมูลกับผู้ปกครองโดยตรง การประชุมปรึกษานี้อาจจะเป็น 1:1 หรือจัดทำเป็นกลุ่มขนาดเล็ก โดยครูอาจเป็นผู้นำเสนอปัญหา หรือกลุ่มเสนอปัญหา แล้วร่วมกันคิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อการแก้ปัญหาที่นำเสนอแล้วนั้น

3.4 ศึกษาสภาพแวดล้อม เป็นการศึกษาค้นข้อมูลชุมชนและบ้านที่เกี่ยวข้องกับเด็ก โดยครูไปศึกษา ณ บ้านเด็กได้

4. การจัดกิจกรรมประสานผู้ปกครอง

สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นสถานศึกษาหนึ่งที่ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่จัดขึ้น ซึ่งเรียกว่าเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

4.1 เปิดสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้ผู้ปกครองเยี่ยมชม

4.2 จัดนิทรรศการเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษาและการดูแลเด็กของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

4.3 จัดฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ปกครองด้วยการนำเสนอความรู้เอง หรือเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ

4.4 ตั้งสมาคมครูผู้ปกครอง

4.5 เผยแพร่ข้อมูลทั้งโดยเอกสาร ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ

2.2.5.2 กิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา

ชมภู อุปการ (2548, น.33 – 36) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. ผู้ปกครองเข้าร่วมในกิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครอง (Involving Parents in Parent Education) การให้ความรู้ผู้ปกครองหมายถึงการจัดการศึกษาที่ช่วยให้ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเด็กวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก ตลอดจนการดำเนินชีวิตครอบครัวในวิถีทางที่ถูกต้องและเหมาะสมการเข้าร่วมกิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครองมีความสำคัญมากต่อผู้ปกครองซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1.1 ช่วยให้ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุซึ่งจะมีผลทำให้ผู้ปกครองเข้าใจพฤติกรรมของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

1.2 ช่วยให้ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การเตรียมความพร้อมและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอันจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

1.3 ช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงผลของการกระทำหรือพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อเด็กอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้อย่างเหมาะสม

1.4 ช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจเกี่ยวกับหลักการจัดการศึกษา ลักษณะประเภทวิธีการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เหมาะสมกับเด็ก

1.5 ช่วยให้ผู้ปกครองมีความรู้และฝึกทักษะเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้านที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของครอบครัวให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม

1.6 ช่วยให้ผู้ปกครองมีความเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและผู้ปกครองซึ่งจะมีผลต่อตัวเด็กโดยตรงการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองสามารถกระทำได้อย่างหลากหลายแต่สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 วิธีใหญ่ๆคือแบบเป็นทางการเช่นการบรรยายการอภิปรายการ ใ้วาทีและแบบไม่เป็นทางการเช่นการระดมสมองการประชุม โต๊ะกลมการประชุมกลุ่มย่อยโดยอาจใช้บ้านหรือโรงเรียนเป็นสถานที่ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ก็ได้

2. ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างประสบการณ์แก่เด็กที่บ้าน (Involving parent in home – Base Instruction) การเสริมประสบการณ์ให้เด็กที่บ้านหมายถึงผู้ปกครองช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กรู้จักคิดรู้จักแสวงหาความรู้จากสิ่งที่อยู่รอบตัวด้วยการสังเกตและการอ่านรวมทั้งการ

ให้ความสนใจและสนทนาซักถามเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กได้ทำที่โรงเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการเสริมความรู้และประสบการณ์ให้เด็กที่บ้านผู้ปกครองมีบทบาทที่สำคัญ 3 ประการคือ

2.1 ส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านผู้ปกครองมีความสำคัญที่จะช่วยให้เด็กเห็น

ความสำคัญและรู้คุณค่าของการอ่านถ้าเด็กมาจากครอบครัวที่รักการอ่านเด็กก็จะมีนิสัยรักการอ่านไปด้วย

2.2 ส่งเสริมความรู้เด็กให้สอดคล้องกับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากโรงเรียนเด็กจะเกิดการ

เรียนรู้อย่างรวดเร็วและสามารถจดจำได้นานถ้าผู้ปกครองจะช่วยเสริมประสบการณ์หรือความรู้ให้

สอดคล้องกับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากโรงเรียนซึ่งผู้ปกครองสามารถที่จะกระทำได้คือพูดคุยสนทนากับเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากโรงเรียนพร้อมทั้งอธิบายหรือยกตัวอย่างเพิ่มเติมเพื่อให้เด็กเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นกระตุ้นหรือเตือนให้เด็กทำกิจกรรมที่ครูได้มอบหมายให้รวมทั้งคอยให้คำแนะนำและ

ช่วยเหลือเมื่อเด็กต้องการและจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่จะช่วยเสริมความรู้ความคิดที่เด็กได้จากโรงเรียนเมื่อมีโอกาส

2.3 ส่งเสริมพัฒนาการและการเตรียมความพร้อมให้เด็ก

3. ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็กที่โรงเรียน (Involving parents in Instruction at School) ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็กที่โรงเรียนหมายถึงการที่ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กที่โรงเรียนซึ่งโดยทั่วไปผู้ปกครองสามารถเสริมประสบการณ์ให้แก่เด็กในโรงเรียนได้ 2 วิธีดังนี้

3.1 การเป็นผู้ช่วยครูผู้ปกครองที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้านอาจจะอาสาสมัครเป็นผู้ช่วย

ครูในโรงเรียนตามวันเวลาที่ตนสะดวกผู้ช่วยครูมีหน้าที่ช่วยครูดูแลเด็กขณะทำกิจกรรมช่วยครูวางแผนการสอนช่วยครูจัดหาและเตรียมสื่อการสอนช่วยสอนเด็กบางกิจกรรมและช่วยตรวจงานเด็ก

3.2 การเป็นวิทยากรพิเศษผู้ปกครองที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้านหรือประกอบ

อาชีพที่เห็นส่วนมากสนใจโรงเรียนอาจเชิญมาเป็นวิทยากรพิเศษเพื่อคุยสนทนากับเด็กเกี่ยวกับงานอดิเรกหรือรายละเอียดของอาชีพรวมทั้งให้โอกาสให้เด็กได้ซักถามข้อข้องใจหรือสิ่งที่เด็กอยากรู้เพิ่มเติมการเชิญผู้ปกครองมาพูดคุยกับเด็กเกี่ยวกับอาชีพต่างๆนี้นอกจากจะช่วยสนองความสนใจความอยากรู้อยากเห็นของเด็กแล้วยังถือเป็นส่วนหนึ่งของการแนะแนวด้านอาชีพให้แก่เด็กอีกด้วย

4. ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสนับสนุนโรงเรียน (Involving parents in School Support) ผู้ปกครองสามารถมีส่วนร่วมสนับสนุนโรงเรียนในการดำเนินงานต่างๆได้ 3 ประการคือ

4.1 การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในรูปของวัสดุสิ่งของและกำลังทรัพย์

หมายถึงการที่ผู้ปกครองบริจาคสิ่งของเครื่องใช้และทรัพย์สินให้กับโรงเรียนเพื่อนำไปใช้ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้แก่เด็กเช่นการให้วัสดุเหลือใช้เพื่อให้ครูนำไปทำ

อุปกรณ์การสอนการให้ของเล่นและเครื่องเล่นสนามเสื้อผ้าโต๊ะเก้าอี้เป็นต้นรวมทั้งการให้
ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจนหรือการให้ทุนทำอาหารกลางวันให้แก่เด็กยากจน

4.2 การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในรูปของแรงงานหมายถึงการที่
ผู้ปกครองเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการเช่นการ
ช่วยประกอบอาหารกลางวันให้แก่เด็กการตกแต่งอาคารสถานที่สำหรับทำกิจกรรมพิเศษเนื่องใน
โอกาสสำคัญการช่วยจัดเตรียมเสื้อผ้าสำหรับเด็กในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษและการช่วยควบคุมเด็ก
ขณะออกไปทัศนศึกษาและการช่วยเหลือครูผลิตสื่อการเรียนการสอน

4.3 ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในคณะกรรมการ โรงเรียนผู้ปกครองอาจเข้าเป็นสมาชิก
ในคณะกรรมการชุดใดชุดหนึ่งที่มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำกับโรงเรียนในเรื่องต่างๆดังนี้

4.3.1 แนวการจัดประสบการณ์คณะที่ปรึกษาของโรงเรียนมีหน้าที่พิจารณา
และทบทวนเกี่ยวกับแผนการจัดกิจกรรมประสบการณ์การจัดการศึกษาของโรงเรียนรวมทั้งการใช้
อุปกรณ์ของเล่นในแต่ละปีเพื่อนำมาสรุปหาข้อดีข้อเสียรวมทั้งการให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น
ในการพัฒนาและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นในปีต่อไปแล้วนำข้อมูลเหล่านี้เสนอต่อผู้บริหารโรงเรียนเพื่อใช้
ประกอบการพิจารณาตัดสินใจ

4.3.2 การจัดสรรงบประมาณคณะที่ปรึกษาของโรงเรียนมีบทบาทและหน้าที่ใน
การช่วยผู้บริหารโรงเรียนจัดสรรงบประมาณในหมวดต่างๆว่าควรจะต้องมีการตัดลดหรือเพิ่มเติม
งบประมาณในหมวดใดหมวดหนึ่งเพื่อให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการของโรงเรียนในแต่ละปี

4.3.3 การจัดหาบุคลากรคณะที่ปรึกษาของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการ
สัมภาษณ์เพื่อคัดเลือกบุคคลสมัครเป็นผู้ช่วยครูรวมทั้งสามารถสนับสนุนหรือให้คำแนะนำกับ
ผู้บริหารโรงเรียนเพื่อให้พิจารณาแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่คณะที่ปรึกษาเห็นว่ามีความสามารถ
และเหมาะสมกับตำแหน่งนั้นๆเป็นพิเศษ

4.3.4 การจัดกิจกรรมสำหรับผู้ปกครองคณะที่ปรึกษาของโรงเรียนมีหน้าที่ใน
การให้คำแนะนำข้อเสนอแนะกับผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ประสานงานในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้
ผู้ปกครองและการดำเนินการเพื่อให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเช่นประเภทและ
ลักษณะของกิจกรรมที่จะจัดให้กับผู้ปกครองวิธีการจัดกิจกรรมและวิธีติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองเป็น
ต้น

จากแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน จึงสรุปได้ว่า
เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การกำหนดและ
เห็นชอบแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แผนการเรียนรู้ ร่วมสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

และทรัพยากรทางการศึกษาต่างๆ ร่วมแสดงความคิดเห็น ดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เติบโตตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนนทบุรี

จังหวัดนนทบุรี แบ่งเป็น 6 อำเภอ 30 องค์การบริหารส่วนตำบล 78 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่

2.3.1 อำเภอเมืองนนทบุรี มีองค์การบริหารส่วนตำบล 3 แห่ง คือ อบต.บางรักน้อย อบต.บางไผ่ และ อบต.บางกร่าง ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด 11 ศูนย์คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางรักน้อย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเอื้ออาทร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กป่าไม้อุทิศ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดตึก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดโชติการาม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางระโห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดปราสาท ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหมู่บ้านเอื้ออาทรราชพฤกษ์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไทยรัฐวิทยา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดแคใน และ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดประชารังสรรค์

2.3.2 อำเภอไทรน้อย มีองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง คือ อบต.ทวีวัฒนา อบต.ขุนศรี อบต.คลองขวาง อบต.ราษฎร์นิยม อบต.ไทรใหญ่ อบต.ไทรน้อย และ อบต.หนองเพรางาย ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด 20 ศูนย์ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสมบูรณศาสตร์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดมะสงมิตรภาพที่ 55 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคลองเจ้า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองไต้ะนุ้ย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคลองพระพิมล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดยอดพระพิมลศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคลองขุนศรีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลคลองขวางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านลากค้อน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.ร. บ้านราษฎร์นิยม ม.2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านราษฎร์นิยม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดสโมสร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีมากอุปถัมภ์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.ร.ปลายคลองขุนศรี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคลองฝรั่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนวัดไทรน้อย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคลองตากซ้าย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดเพรางาย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดเสี้ยววงศ์ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองเพรางาย

2.3.3 อำเภอบางกรวย มีองค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง คือ อบต.บางขุนทอง อบต.บางสีทอง อบต.บางขนุน และ อบต.มหาสวัสดิ์ ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวม 7 ศูนย์คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.ร.วัดบางไกรนอก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.ร.วัดช่องพลู ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.ร.วัดบางไกรใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางอ้อยช้าง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดรวก (พร้อมพิทยาคาร) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางขนุน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมหาสวัสดิ์

2.3.4 อำเภอบางใหญ่ มีองค์การบริหารส่วนตำบล 2 แห่ง คือ อบต.บางแม่นาง และ อบต.บ้านใหม่ ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวม 6 ศูนย์คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนวัดบางโค ศูนย์

พัฒนาเด็กเล็กอนุบาลบางใหญ่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนตลุมพุก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านใหม่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคลองโยงเวทีอุปลัมภ์ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามแยกบางคูรัด

2.3.5 อำเภอบางบัวทอง มีองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง คือ อบต.บางรักใหญ่ อบต.บางรักพัฒนา อบต.บางบัวทอง อบต.พิมลราช อบต.ละหาร อบต.บางคูรัด และ อบต.ลำโพ ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวม 17 ศูนย์คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางรักใหญ่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดมะเตือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดโมลี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดลาดปลาตุก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคลองลำรี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอบต.บางบัวทอง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงกระโจม ม. 7 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านค่ายสาม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงสวด ม. 5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสุเหร่าเขียว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมัสยิดนะห์ฏอ์อัสลาม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขันตะธรรม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแสงประทีป ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซอและฮัจยีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเกาะลอย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสุเหร่าโมไฮยิดดิน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลบางคูรัด

2.3.6 อำเภอปากเกร็ด มีองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง คือ อบต.เกาะเกร็ด อบต.ท่าอิฐ อบต.คลองข่อย อบต.อ้อมเกร็ด อบต.คลองพระอุดม อบต.บางตะไนย์ และ อบต.บางพลับ ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวม 17 ศูนย์คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดปรมัยยิกาวาส ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านท่าน้ำ ม.5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร.ร.วัดศาลากุล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอรุณาามาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรุ่งเรืองวิทยา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดเชิงเลน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบางบัวทอง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดศรีเขตนันทาราม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดท่าเกวียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดสามัคคีวิทยา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดสิงห์ทอง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดใหญ่สว่างอารมณ์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดสะพานสูง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอบต.คลองพระอุดม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดศาล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดตำหนักเหนือ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางพลับ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยในประเทศ

พินวดี เคนไชยวงศ์ (2554) ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามกรอบมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า (1) ระดับประสิทธิผลการจัดการศึกษาปฐมวัย ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนระดับปฐมวัย โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (2) ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามกรอบมาตรฐานการศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนระดับปฐมวัย โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน (3) ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามกรอบมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน

ระดับปฐมวัยที่มีประสพการณ์แตกต่างกัน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน (4) ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลการจัดการศึกษา ตามกรอบมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนระดับปฐมวัย ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน

มนัสวีร์ จันทรัมย์ (2554) ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศกนคร เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า (1) ระดับประสิทธิผลการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศกนคร เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน (2) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศกนคร เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ทิมมพร ศิริจันทพันธ์ (2555) ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนอนุบาล สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน ในจังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า (1) ระดับประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนอนุบาลสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน จังหวัดสกลนคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนระดับปฐมวัย โดยรวมและรายมาตรฐานอยู่ในระดับมาก (2) ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนอนุบาลสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน ในจังหวัดสกลนคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนระดับปฐมวัย โดยรวม ไม่แตกต่างกันรายข้อ (3) ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนอนุบาล สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน ในจังหวัดสกลนครตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนระดับปฐมวัย ที่มีประสพการณ์ต่างกัน พบว่า โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน (4) ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนอนุบาลสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน ในจังหวัดสกลนครตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนระดับปฐมวัย ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน โดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3 ด้าน คือ ด้านคุณภาพเด็ก ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ส่วนด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไม่แตกต่างกัน

กฤษกร มุลาสินน์ (2552) ศึกษาเกี่ยวกับ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอบางบ่อจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า 1) บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และผู้ปกครองเด็กเล็กมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพการดำเนินงานของศูนย์

พัฒนาเด็กเล็กในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็น ภายในกลุ่มบุคลากรของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ รายได้ต่อ เดือนที่ต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน แต่บุคลากรที่มีสถานที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในกลุ่มของผู้ปกครอง เด็กเล็ก พบว่า ผู้ปกครองที่มี เพศ และอายุต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน แต่ผู้ปกครองที่มี วุฒิการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 อย่างไรก็ตามผู้ปกครองเด็กเล็กที่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ รับผิดชอบดูแลบุตรหลานต่างกันมีความคิดเห็นใน ภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผู้ปกครองเด็กเล็ก พบว่า ในภาพรวมทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความคิดเห็น ด้านผลผลิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้าน ปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ดำเนินงาน และด้านผลลัพธ์ พบว่า ความคิดเห็นทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน 4) การ ประมวลผลความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ พบว่า บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความคิดเห็นที่มีความถี่ สูงสุดว่า ยังขาดแคลนงบประมาณเพื่อดำเนินการในด้านต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วน ผู้ปกครองเด็กเล็กก็มี ความเห็นตรงกันว่า ควรสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ รวมทั้งควรเอา ใจใส่ความปลอดภัยของเด็ก

กิตติ กรทอง (2552) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับ ก่อนประถมศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารงาน ทั่วไป 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองตามสถานภาพทางเพศ พบว่าไม่แตกต่างกัน ส่วน ผู้ปกครองที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน และอาชีพต่างกัน พบว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษา แตกต่างกัน 3) ปัญหาพบว่าผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลา ต้องทำงาน ด้านการเงิน ไม่ได้รับเอกสาร กิจกรรมมาก คิดว่าไม่จำเป็น ป่วย ดิษฐระ ส่วนข้อเสนอแนะคือให้จัดหาอาสาสมัครช่วยเหลือศูนย์ฯ ให้สมาคมผู้ปกครองและครูช่วยประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ กับผู้ปกครอง กำหนดวันปฐมนิเทศไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ปกครองได้เตรียมตัว จัดกิจกรรมให้น้อยลงเพื่อลดค่าใช้จ่าย โดยทำแผ่นพับหรือเอกสารทุกๆ 1 เดือน เพื่อให้ผู้ปกครองได้รับข่าวสาร จัดทำข้อมูลที่คิดว่ามีความจำเป็นสำหรับผู้ปกครองไว้ใน ศูนย์ฯ เพื่อให้เห็นความสำคัญของเด็ก

สุกัญญา สยามประโคน (2554) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการบริหารจัดการศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอหนองบุญมากจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า 1. การมีส่วนร่วม

ของผู้ปกครองที่มีต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เป็นลำดับ 1 ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับผู้ปกครอง ส่วนด้านอื่นอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ คือ ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิชาการ ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมและลำดับสุดท้ายคือ ด้านหลักสูตร 2. ผู้ปกครองที่มีอายุ อาชีพและรายได้ของผู้ปกครองต่อเดือนแตกต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้ปกครองที่มีเพศ ระดับการศึกษาสูงสุดและสถานภาพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่มีต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ปราณี นกแก้ว (2553) ศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามทัศนคติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาพบว่า (1) การจัดกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามทัศนคติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมาก ไปน้อย ดังนี้ ด้านการจัดอาหารสำหรับเด็ก ด้านการจัดกิจกรรมประจำวัน ด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และด้านการเล่นของเด็ก ตามลำดับ (2) เปรียบเทียบการจัดกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามทัศนคติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี จำแนกตามเพศ อาชีพ และตำแหน่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามวุฒิการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำแนกตามรายได้ต่อเดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนจำแนกตามอายุ และขนาดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

ทศพร จรุงพันธ์ (2553) ศึกษาปัจจัยด้านคุณลักษณะผู้บริหารที่สัมพันธ์กับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยด้านคุณลักษณะผู้บริหารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีผลผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดตาก โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2. การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีผลผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดตาก โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 3. ปัจจัยด้านคุณลักษณะผู้บริหารในด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรม ด้านวิสัยทัศน์ และด้านภาวะผู้นำ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศิริพร ทองธรรมจินดา (2553) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารกับมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า

(1) พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครปฐมในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (2) มาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครปฐมในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (3) พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารในภาพรวมมีความสัมพันธ์กับมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า พฤติกรรมด้านการจูงใจกับมาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรมีความสัมพันธ์สูงที่สุด

2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ก๊อดวิน (Godwin, 1996) ได้ศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อสำรวจสัดส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้ปกครองและสำรวจทัศนคติของผู้ปกครองที่มีบทบาทที่พึงประสงค์และบทบาทที่เป็นจริงของคณะกรรมการสถานศึกษาผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมผู้ปกครองมีความต้องการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆเพิ่มมากขึ้นและพบว่าผู้ปกครองเชื้อสายแอฟริกัน (ผิวดำ) มีสัดส่วนในคณะกรรมการสถานศึกษามากขึ้น นอกจากนี้จากการศึกษายังแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองเชื้อชาติอื่นๆมีความพึงพอใจน้อยที่สุดในบทบาทของการมีส่วนร่วม

โอดดีด และคลูนเน (Oded and Clune, 1995) ได้วิจัยเรื่องการปรับปรุงประสิทธิภาพของโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกาจะเป็นหนทางที่จะปรับปรุงการจัดการศึกษาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนักเรียนทุกคนมีมาตรฐานที่ดี ซึ่งขั้นตอนที่สำคัญในการปรับปรุงมีดังนี้ คือ เป้าหมายสำคัญที่โรงเรียนจะต้องกำหนดเป็นอันดับแรก ได้แก่ การยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เพิ่มปริมาณหลักสูตรและเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรียนได้หลาย ๆ อย่าง มีการจัดการที่ดีเกี่ยวกับเงิน ทรัพยากร บุคลากร และเวลาทั้งในระดับโรงเรียนและระดับห้องเรียน จุดเน้นที่สำคัญคือจะต้องจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอแก่โรงเรียนที่ยากจน มีระบบจูงใจที่หลากหลาย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และมีการปรับปรุงระบบการเงิน

Fair (อ้างถึงในประยูทธ ชูสอน, 2548, น.150) ได้ทำการวิจัยเรื่องพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิผลตามการรับรู้ของผู้อำนวยการศึกษารัฐนิวเจอร์ซีย์ซึ่งกล่าวไว้ว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้โรงเรียนมีประสิทธิผล (Effective School) คือผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จพบว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีมีประสิทธิผลคือสามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างบรรยากาศที่ดีในโรงเรียนสามารถก้าวเป็นผู้นำในชุมชนเพื่อสร้างวิชาชีพทางสังคม (Professional Culture) เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง (Agent of Change) บริหารแบบมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด (Participation of all Stakeholders) และมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับ

หลักสูตรและการสอนตลอดจนพัฒนาบุคลากร (Staff Development) ตามความต้องการของแต่ละบุคคล

